

Ο ΑΓΙΟΣ ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΑΓΑΛΛΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΝ ΛΕΣΒΩ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ

Τὰ καλλίτερα μετὰ τὴν ἄλωσιν στοιχεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ δὲν ὑπέμειναν τὴν νέαν τύχην των. Οἱ πλούσιοι καὶ οἱ μορφωμένοι, οἱ τιτουχοὶ καὶ οἱ ἐπιφανεῖς τῆς γηραιᾶς αὐτοκρατορίας ἢ υπεχώρησαν καὶ διηλλάγησαν ὀπωσδήποτε πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν, ἢ ἔφυγαν εἰς τὴν Δύσιν μετὰ τὴν ἰδέαν καὶ τὴν σκληρὰν νοσταλγίαν τῆς πατρίδος. Εἰς τὴν ἔλλειψιν συνειδητῶν ἡγετῶν καὶ τὴν οἰκονομικὴν καὶ ψυχικὴν ἀδυναμίαν καὶ ἀμάθειαν τοῦ ἐναπομείναντος πληθυσμοῦ, ὀφείλονται αἱ ἀθρόαι ἢ βαθμιαῖαι ἀλλαξοπισταί¹, αἱ ὅποιαι πολλάκις ἐγίνοντο καὶ ἐκουσίως. Ἐχαναν εὐκόλως τὴν ἀνάμνησιν τῆς καταγωγῆς, τῆς ἐθνικότητος καὶ τῆς θρησκείας των. Τὰ δελεάσματα καὶ αἱ προκλήσεις πρὸς τοῦτο τοῦ κατακτητοῦ ἦσαν πολλαὶ καὶ ἡ γενικὴ ἀναστάσις καὶ μεταβολὴ ἐκ τῆς κατακτήσεως ἐπεκουρεῖτο ὑπὸ τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ἀσθενείας τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως, θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἦτο οἰκτροτέρα εἰς τὴν Μυτιλήνην. Τὴν κατὰ τὸ 1462 ἄλωσιν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων διεδέχθη ἐξαιρετικῶς ἀσπηρὰ καὶ ἀδιάλλακτος συμπεριφορὰ τοῦ κατακτητοῦ πρὸς τοὺς κατοικοὺς τῆς. Πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, τοὺς πλουσιωτέρους καὶ ἐπιφανεστέρους, ὅσοι μετὰ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας δὲν ἔφυγαν, μετέφερον εἰς τὰ πλοῖα καὶ

1. Περὶ τούτων βλ. *Κ. Παπαρρηγοπούλου*, Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους τόμ. Ε' σ. 12 κ. ἐξ., καὶ *Κ. Ἀμάντου*, Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατὰ τὸν Μεσαίωνα, Ἀθῆναι 1929, σ. 113 κ. ἐξ. (ἐνθα καὶ βιβλιογρ.). Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦτοον ἐξηλληνισμένοι Βλάχοι, Ἀλβανοὶ καὶ Βούλγαροι ἠλλαξοπίστουν ὀλιγώτερον προθύμως. Εἰς πολλὰ μέρη ἔχομεν τοὺς προσχηματικῶς μόνον προσχωρήσαντας, τοὺς Κρυπτοχριστιανοὺς, Μουσουλμανοφανεῖς καὶ Τουρκοφανεῖς, περὶ ὧν πρβλ. *Κ. Λαμέρα*, Περὶ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κρυπτοχριστιανῶν, Ἀθῆναι 1921 (ἐνθα καὶ βιβλιογρ.) καὶ *Ἀθηνῶν Χρυσοστ. Παπαδοπούλου*, ἀρθρ. ἐν ΝΕΕγκ., τόμ. ΙΕ', ἐν λ. (ἐνθα καὶ βιβλιογρ.). Πρβλ. πρὸς τούτους *Δ. Α. Παπαδοπούλου*, Ὁ ὑπόδουλος Ἑλληνισμὸς τῆς Μικρασιατικῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1929, σ. 44. *Γ. Σκαλλιέρη*, Λαοὶ καὶ φυλαὶ τῆς Ἀνατολῆς, Ἀθῆναι 1922, σ. 383—390 καὶ 391—400.

μετόκησεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἄλλους δὲ ἐπώλησεν ὡς δούλους ἢ κατέταξεν εἰς τὸν στρατόν του, αἱ δὲ περιουσίαι των διενεμήθησαν εἰς τοὺς κατακτητάς¹.

Οὕτως, ἔφυγαν τὰ καλλίτερα στοιχεῖα ἐκ τῆς νήσου καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς ἡλαττώθη κατὰ πολὺ. Ἀπετελεῖτο δὲ ἐκ τῶν ἀσθενεστέρων καὶ κατωτέρων στοιχείων τῆς ὑπαίθρου χώρας. Οἱ ἀγρόται οὗτοι, πτωχοὶ καὶ ἀμόρφωτοι, ὑπεδουλώθησαν καὶ οἰκονομικῶς καὶ εἶχον πολὺ ὀλίγα καὶ ἀσθενῆ ἐφόδια διὰ νὰ ἀντιδράσουν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κατακτητοῦ. Ὀλιγόστευσεν ὁ πληθυσμὸς τῶν μικρῶν χωρίων καὶ συγκεντρώθη εἰς τὰ μεγαλείτερα². Τίς οἶδε ὁποῖα θὰ ἦτο ἡ τύχη του ἐὰν ἔμεινεν εἰς τὰ ἐρημωμένα χωρία. Ἀκόμη δὲν ἔχομεν στοιχεῖα διὰ νὰ βεβαιώσωμεν κατὰ πόσον ἡλαττώθη ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς. Δὲν γνωρίζομεν ποῖα ἦτο ἡ ἀναλογία μεταξὺ τοῦ τουρκικοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας³.

1. Διακόσιοι γενίτσαροι καὶ τετρακόσιοι ἀζάπιδες ἦσαν οἱ πρώτοι τουρκοὶ οἰκισταὶ τῆς Λέσβου.

2. Εἰς κώδικα τῆς μητροπόλεως Μυτιλήνης ὁ ὁποῖος κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς τῇ 1850 καὶ τὸν ὁποῖον περιγράφει ὁ Στ. Ἀγαγνώστης εἰς τὴν «Λεσβιάδα» (Συῦρη 1850 σ. 181—158) μανθάνομεν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐρημωθέντων τούτων χωρίων τὰ ὁποῖα ἀνέρχονται εἰς ὀκτώ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μυτιλήνης, ἐξ ἐγγράφων δὲ τῆς μονῆς Λειμῶνος τὴ τῆς ἐπαρχίας Μηθύμνης, τὰ ὁποῖα ἀνέρχονται εἰς εἴκοσι καὶ πλέον· βλ. Στ. Καρυδῶνη, Τὰ ἐν Καλλονῇ τῆς Λέσβου ἱερὰ σταυροπηγιακὰ πατριαρχικὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου Ἀρχιεπισκόπου Μηθύμνης, εἰς μέρη δύο, Κωνσταντινούπολις 1900, Α' σ. 24 σημ. 8, πρβλ. καὶ Φωτ. Δῆμου, Ἱστορία τῆς Τουρκοκρατουμένης Λέσβου, Μυτιλήνη 1931, τεύχ. Α', σ. 15—16. Ἐκ τούτων βεβαίως τινὰ ἦσαν ἀγροτικοὶ συνοικισμοὶ καὶ ἄλλα μετοικήσθησαν εἰς τὰ μεσόγεια ἔνεκα τῶν ἐπιδρομῶν αἱ ὁποῖαι ἐμάστιζον τὰ παράλια τῆς νήσου. Ὁπωσδήποτε τὰ χωρία ταῦτα ἐξαφανίζονται κατὰ τοὺς δύο πρώτους μετὰ τὴν ἄλωσιν αἰῶνας.

3. Ὁ Ἰωάννης Δελῆς (Οἱ Γατελοῦζοι ἐν Λέσβῳ, Ἀθήναι 1901, σ. 70) ὑπολογίζει τὸν ἐναπομείναντα πληθυσμὸν τῆς νήσου εἰς τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα χιλιάδας, ὁ δὲ Φώτης Δῆμου (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 9) βεβαιώνει ὅτι «τὸ τουρκικὸν στοιχεῖο κατὰ τὸν 16ον αἰ. πλεονάζει». Οὐδέτερος ὁμοῦς ἀναφέρει τὰς σχετικὰς πηγὰς καὶ τὰ μαρτύρια τῶν πληροφοριῶν του. Πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ χριστιανικὸν στοιχεῖον ἐπλεονάζεν κατὰ πολὺ τοῦ τουρκικοῦ καὶ ὅτι ἡ Λέσβος, παρὰ τὰς ἐξομώσεις, δὲν ἔχασε τὸν ἑλληνικὸν χαρακτήρα της, διότι οὔτε περὶ τουρκικῶν ἐποικήσεων εἰς τὴν νῆσον εἴμεθα βέβαιοι, οὔτε καὶ ἄλλως δυνάμεθα νὰ ἐρημνεύσωμεν τὴν μετὰ δύο αἰῶνας καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν τῶν χριστιανῶν τῆς Λέσβου καὶ μάλιστα «μὲ διη-

Ὅπως δὴ ποτε, ὁ ἑναπομείνας πληθυσμὸς εἰς τὴν νῆσον ἠλαττώθη κατὰ πολὺ καὶ ἀπετελεῖτο ἐξ ἀγροτῶν καὶ κτηνοτρόφων κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἐταλαιπωρήθη πρὸ τῆς ἀλώσεως ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς¹ καὶ ἔχασε τὰς μικρὰς τοῦ περιουσίας, τὰς ὁποίας τοῦ ἤρασαν ποικιλοτρόπως ἢ ἠναγκάσθη νὰ τὰς πωλῆσῃ εἰς τοὺς κατακτητὰς. Οὕτως ἐξηρητήθη καὶ οἰκονομικῶς ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἔχασε τὴν αὐτοτέλειάν του. Κρισιμώτατοι εἶναι οἱ χρόνοι αὐτοὶ διὰ τὴν νῆσον. Πτωχὸς καὶ ἀμόρφωτος ὁ πληθυσμὸς τῆς ἀπεδεκατίζετο ὑπὸ τοῦ θρόσκου κυριάρχου του διὰ τὸν φόβον τῆς σφαγῆς καὶ τοῦ παιδομαζώματος ἢ δι' οἰκονομικὰ καὶ ἄλλα συμφέροντα.

Μόνον ὁ κλῆρος κατὰ τὰς χαλεπὰς αὐτὰς ἡμέρας μὲ τὰ προνόμια διετήρησε τὴν ὑπόστασίν του καὶ αἱ ὑπηρεσίαι του διὰ τὴν συγκράτησιν τῶν ταλαντευομένων συνειδήσεων καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ φρονήματος τοῦ λαοῦ θεωροῦνται πολύτιμοι. Ἐὰν καὶ ὁ κατακτητὴς ὤκειοποιήθη τὴν περιουσίαν τῶν μιονῶν² καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν διάλυσίν των, ἡ ἐκκλησία ἔμεινεν ἀκλόνητος καὶ συνεκέντρωσε μεγάλην δύναμιν³. Ὅ,τι διετηρήθη καὶ διέφυγε τὸν κίνδυνον τῆς ὑποχωρήσεως εἰς

μοκρατικὰς ἰδέας» οὕτως ὥστε «νὰ βγῇ στὸ τέλος νικητὴς καὶ στίς δυὸ παρατάξεις» (τουρκικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ψευδαρχία).

1. André Thevet, *La cosmographie universelle*, Paris 1575, φ. 241a.

2. Περὶ τῶν ἐν Λέσβῳ μονῶν, αἵτινες κατὰ τοὺς περὶ τὴν ἄλυσιν χρόνους διαλύονται ἢ καταστρέφονται, βλ. Miklosich-Müller, *Acta Patriarchatus Constantiopolitani*, τόμ. Α' σ. 164, πρβλ. καὶ Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη ἤτοι γενικὸς περιγραφικὸς κατάλογος τῶν ἐν ταῖς ἀνά τὴν Ἀνατολὴν βιβλιοθήκαις εὐρισκομένων χειρογράφων (παράρτ. τοῦ ΙΕ' τόμ. τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολ. Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως), Κωνσταντινουπόλις 1884, σ. ιβ' κ. ἐξ. καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν παρὰ Στ. Καρυδώνη, ἐνθ' ἀνωτ., Α' σ. ις'—ιθ'. Πρβλ. πρὸς τοῦτοις καὶ Ἰω. Δελῆν, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 69—70, ὅστις συγκαταριθμεῖ μεταξὺ τῶν ἐν Λέσβῳ μονῶν καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μονὴν «τοῦ Καλλέως» καὶ τὴν τοῦ «Ἁγίου Μηνᾶ», ἧτις, κατὰ τὸ ἀνωτέρω παρὰ Miklosich-Müller πατριαρχικὸν ἔγγραφο, εἶναι αὐτὴ αὕτη «ἡ τῶν κάτω Πτωμαίων».

3. Περὶ τῆς ιστορίας καὶ καταστάσεως, οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς πολιτείας τῆς ἐκκλησίας τῆς Λέσβου, βλ. Ε. Ι. Δράκου, Λεσβιακὰ (Τοπογραφικὰ καὶ ἐκκλησιαστικά), Ἀθῆναι 1899, τόμ. Β'. Τοῦ αὐτοῦ, Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Λέσβου, Ἀθῆναι 1900. Τοῦ αὐτοῦ, Μελέτη ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς Λέσβου, Δράμα 1928. Τοῦ αὐτοῦ, Ἁγιολογία τῆς Λέσβου, Δράμα 1928 καὶ Π. Ν. Παππᾶ, ἀρθρ. ΜΕΕγκ., τόμ. ΙΖ, ἐν λ. «Μυτιλήνη» σ. 937—938 (Ἐκκλ. ἱστορία—Μοναχικὸς βίος, ἐνθα καὶ βιβλιογρ.).

τὴν νέαν κατάστασιν, ὀφείλεται εἰς ὀλίγους ἀφανεῖς κληρικούς, λησμονημένους ἐργάτας τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως, οἱ ὅποιοι ἔμειναν πλησίον τοῦ λαοῦ εἰς τὴν νέαν ζωὴν του καὶ συνεμμερίσθησαν τὴν τύχην του. Ἐκ τούτων προέρχεται καὶ ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος Ἀγαλλιανός¹.

Ὁ ἅγ. Ἰγνάτιος ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Φάραγγα² τῆς περιφερείας Καλλονῆς. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεώς του μανθάνομεν ἐκ τοῦ βίου του³, τὸν ὅποιον συνένταξε τῷ 1784 ὁ γραμματεὺς τοῦ Μητροπολίτου Μηθύμνης Διονυσίου⁴ (1770-1801) Ἀθανάσιος ὁ ἐκ Ραιδεστοῦ. Κατὰ τοῦτον, ὁ Ἰγνάτιος ἐγεννήθη «τριάντα καὶ ἑννέα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν», τῆς Κωνσταντινουπόλεως βεβαίως, ἦτοι τῷ 1492⁵. Ὁ πατὴρ του Μανουὴλ Ἀγαλλιανὸς φέρεται, εἰς ἔγγραφον σφζόμενον εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς μονῆς τοῦ Λειμῶνος, ὡς ἱερεὺς καὶ οἰκονόμος Μηθύμνης, ἱερεὺς δὲ ἦτο καὶ ὁ πάππος του Γεώργιος τὸν ὅποιον ὁ Ἰγνάτιος εἰς ἰδιόχειρον σημειώσιν του ἐπὶ ἐξαρχικῷ τοῦ Μανουὴλ Ἐφέσου πρὸς τὴν χήραν Ξενητοῦ ὀνομάζει «μεγάλον». Τὴν οἰκογενειακὴν του παράδοσιν ἀκολουθήσας ἱερώθη καὶ ὀνομάζετο ὡς κοσμικὸς ἱερεὺς Ἰωάννης. Δὲν γνωρίζομεν ποῦ

1. Οἱ Ἀγαλλιανοί, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς Μονῆς Λειμῶνος, ἦσαν μεγάλη οἰκογένεια καθ' ἅπασαν τὴν ἐπαρχίαν Μηθύμνης ἐπεκτεινομένη. Ὁ Ραιδεστηνός⁶ εἰκάζει ὅτι οἱ Ἀγαλλιανοὶ ἦσαν παλαιὰ βυζαντινὴ οἰκογένεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως (βλ. *Στ. Καρυδώνη*, ἐνθ' ἄνωτ., Β' σ. 35). Εἰς τὰ μεταγενέστερα ἀναγιγνώσκω τὸν τύπον *Γαληνός*: ἐκ τούτου θὰ προέκυψε τὸ ἐπώνυμον *Γαληνός*, συχνάκις ἀπαντῶν καὶ σήμερον εἰς πολλὰ χωρία τῆς νήσου.

2. Ὁ Φάραγγς, τοῦ ὁποίου διακρίνονται καὶ σήμερον ἀκόμη τὰ εἶρηπια, ἔκειτο εἰς τὰς ΝΑ κλιτύς τοῦ ὄρους Δρακοντίτσι καὶ ἀναφέρεται μέχρι τοῦ 1662. Ἡ θέσις «Φαράγγου» τῆς περιφερείας Καλλονῆς δὲν προέκυψεν ἐκ τῆς γενικῆς *Φαράγγου*, ὡς εἶναι εὐκόλον νὰ ὑποθέσῃ τις, καθ' ὅσον ἀμφότεροι οἱ τύποι ἀναφέρονται συγχρόνως εἰς ἔγγραφα τῆς μονῆς Λειμῶνος.

3. Τοῦτον μὴ δημοσιεύοντα καὶ κατὰ τὰς δύο ἐκδόσεις τῆς ἀκολουθίας, ἐξέδωκεν ὁ Ἀ. Παπαδόπουλος—Κεραμεὺς (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 70-79). Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 77 χειρόγραφον τεύχος τῆς μονῆς Λειμῶνος ὁ βιογράφος σημειοῖ ἰδιοχείρως πρὸ τοῦ ἐγκωμίου «καὶ τιθέαμεν ἀντὶ βίου ἀνάγνωσιν τὸ παρὸν ἐγκώμιον».

4. Περὶ τούτου βλ. *Ἐδοστρ. Γ. Δράκου*, Λεσβιακά, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 28 καὶ *Στ. Καρυδώνη*, ἐνθ' ἄνωτ., Α' σ. 24

5. Ὁ Ε. Δράκος (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 24) θεωρεῖ ἀνακριβὲς τὸ ἔτος τοῦτο, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ καὶ τοὺς λόγους. Ὁ Ἀθ. Ραιδεστηνός, κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ βίου τοῦ Ἰγν., ὡς ἀποδεικνύεται κατωτέρω, μετεχειρίσθη ἀρχαιότεραν γραπτὴν πηγὴν καὶ τὴν ἐν τῇ Μονῇ πρόσφατον ἀκόμη παράδοσιν.

καὶ παρ' ἰνί ἐμαθήτευσεν. Οἱ χρόνοι του, χρόνοι ἀναστατώσεως, διέσωζον ἀκόμη τὰς σκληρὰς ἀναμνήσεις τῆς κατακτήσεως καὶ εἶναι ζήτημα ἂν ἔζη ἀκόμη κανεὶς ὁ ὁποῖος κατεῖχε στοιχειώδεις γραμματικὰς γνώσεις διὰ νὰ τὰς μεταδώσῃ εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας. Πάντως στοιχειώδη πράγματα θὰ ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ πατρὸς του. Ἀπὸ αὐτὸν δὲ θὰ ἐξήσκηθη παιδιόθεν εἰς τὰ ἱερατικά του καθήκοντα. Πολὺ ἔνωρις, διὰ νὰ ἱερωθῇ φαίνεται, ἦλθεν εἰς γάμου κοινωνίαν καὶ ἀπέκτησε καὶ τέκνα. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα (1510-1520) διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς κατ' ἰδίαν μελέτης ἐπηύξησε τὰς γραμματικὰς του γνώσεις καὶ ἐπεξετάθη εἰς εὐρύτερα διαφέροντα περὶ τὰ ἱερὰ γράμματα καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν. Τότε ἐμφανίζεται ὡς κάτοχος τριάκοντα βιβλίων¹,—πρῶγμα σπάνιον διὰ τὴν ἐποχὴν του—τὰ ὁποῖα ἰδιαίτερος τονίζει καὶ μὲ κάποιαν ἐπιδεικτικότητα ἀναφέρει εἰς τὴν διαθήκην του ἀργότερον. Συγχρόνως προάγεται εἰς Σακελλίωνα Μηθύμνης καὶ ἐπιδίδεται εἰς τὴν ἀντιγραφὴν χειρογράφων².

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀσχολεῖται μὲ τὴν σύνθεσιν ἐμμέτρων εὐχῶν καὶ ὕμνων. Δείγματα τῆς ἐμμέτρου προσωπικῆς ταύτης παραγωγῆς τοῦ Ἰγνατίου, δυστυχῶς ἀχρονολόγητα, ἔχουν διασωθῆ, μετ' ἐπιμελείας συλλεγέντα, ὑπὸ τοῦ ὀλίγον μεταγενεστέρου μοναχοῦ Σεραφεῖμ ἐξ Ἀχυρῶνος, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν καὶ ἄλλα χειρογράφα τῆς μ. Λειμώνος. Ἐκ τούτων ὡς ἀνέκδοτον δημοσιεύω τὸ κατωτέρω «ἀλφάβητον μετὰ τῆς ἀκροστιχίδος» τοῦ Ἰγνατίου³, ἀποτελοῦν δέησιν πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον Μιχαήλ.

1. Περὶ βιβλίων καὶ βιβλιοθηκῶν ἐν Λέσβῳ κατὰ τὸν μεσαῖωνα βλ. **Α. Παπαδόπουλον**—*Κεραμέα*, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 1—4. Φαίνεται ὅτι τὰ βιβλία ταῦτα περιήλθον εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ φιλοβίβλου ἀντιγραφῆως ἐκ τῶν διαλυθεισῶν πέριξ μονῶν.

2. Ἐκ τῶν χειρογράφων του σφίζεται εἰς τὴν μονὴν Λειμώνος τὸ περιέχον τὰ Μηναῖα τοῦ ἐνιαυτοῦ. Ἐν ἀρχῇ εὐρίσκειται σημεῖωμα τοῦ Νικηφόρου Μηθύμνης, μὲ χρονολογίαν 7 Σεπτεμβρίου 1895, βεβαιοῦν ὅτι εἶναι ἀντίγραφα ἰδιόχειρα τοῦ Ἰγνατίου, ἀφιερωθέντα εἰς τὴν μονήν. Σημιοὶ δὲ ὁ ἀντιγραφεὺς, «καθ' Ἐμαρτίου 7025 (1517), ἰνβ. ιε' διὰ χειρὸς ἀμαρτωλοῦ Ἰωάννου ἱερέως Ἀγαλλιανοῦ καὶ ἀμαθὸς λίαν τοῦ γράφειν καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθε διὰ τὸν κύριον». Εἰς δὲ τὸ τέλος Ἀπριλίου εὐρίσκειται ἡ ἐξῆς αὐτόγραφος σημειώσις του, «ὁ δούς ἀρχὴν καὶ τέλος ἐτελειώθη τὸ παρὸν δελτίον, οἶον ὁ Ἀπρίλιος διὰ χειρὸς ἀμαρτωλοῦ ἱερέως Ἰωάννου καὶ Σακελλίου Μεθύμνης ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ ιθ', 7023 (1515) ἔτους, ἰνδ. γ' εὐχεσθαι δὲ πάντες διὰ τῶν πολλῶν μου σφαλμάτων καὶ μὴ καταρῶσθε».

3. Τὸ ἀλφάβητον τοῦτο μετὰ τῆς ἀκροστιχίδος εὐρίσκειται εἰς τὰ φ. 2β—3α

- φ. 2β **Ἄρχων Μιχαήλ** δυνάμεως κυρίου
Βοήθησον τῷ σῷ ἁμαρτωλῷ οἰκέτῃ
Γηράσαντα κακοῖς μολύναντα ψυχὴν δε,
Δεῦρο πρόστηθι τῆς φοβεραῦς ἐκείνης ὥρας,
5 **Ἐνῶ** μέλλω ἐξέροχθεσθαι τοῦδε τοῦ βίου.
Ζεζωφωμένας ὄψεις τε μὴ συγχωρήσεις στήναι
Ἡμῶν ταλαίπορον ψυχὴν ἀθλίαν ἐκφοβήσων.
Θεοῦ μου τὰ προστάγματα οὐδόλως ἐφυλαξάμην
Ἴνα καὶ συγχωρήσεως μερίδος τύχω
10 **Καὶ** διὰ τοῦτο δέουμαι ἵνα μοι μεσιτεύσεις :
Λύσιν εὖρη μοι πταισμάτων ὧν ἔπραξα ἀφρόνως.
Μονάδα σεύω καὶ τιμῷ τριάδα τὴν ἁγίαν
Νύττει μου τὴν καρδίαν ἐχθρός τε ὀβελίαι
Ξένον ἀπέδειξε τῶν ἐντολῶν Θεοῦ μου.
15 **Οἶδα** γὰρ οἶδα πάντως ἀπεξενώθην.
Πῦρ ἐκδεχετέ με τὸ τῆς γέεινης λέγω.
Ρομφαίαν κατ' αὐτοῦ στίλβωσον ὦ **Ταξιάρχᾳ**
Σφάτιων τὰς αὐτοῦ μηχανάς τε ἐνέδρας
Τύχος, ὄχυρός γενοῦ μοι τὸ ἀθλίω,
20 **Υπερ** ἐμοῦ δυνάσκει τὸν κύριον καὶ Θεόν μου.
Φρικτοῦ δὲ βήματος ἐνῶ μέλλω με στήναι
Χεῖρα βοηθείας εὔρι μῆσε ἐν τῇ φρικτῇ ἡμέρᾳ

τοῦ ὑπ' ἀρ. 220 χειρογράφου τῆς μονῆς Λειμῶνος, τὸ ὁποῖον, ἐκ φ. 70 συγ-
κείμενον. ἐγράφη ἀπὸ ἐπίδοξιώτατον καὶ φιλοκαλώτατον καλλιγράφου πρὸς
χρῆσιν τοῦ Ἱγνατίου, πιθανώτατα δτε οὗτος ἦτο Μητροπολίτης. Ὁ ἀντι-
γραφεὺς ἢ ἄλλος τις ζωγράφος προέταξε καὶ πέντε καλλιτεχνικωτάτας κε-
χρωματισμένας παραστάσεις ἁγίων (τὴν περιγραφὴν των ὡς καὶ τοῦ χειρο-
γράφου βλ. παρὰ **Παπαδοπ. Κεραμεῖ**, ἐνθ' ἄνωτ σ. 110 καὶ πανομοιότυπον
ἐν Γ' πίνακι, ἀριθ. 5) Τὰ πρῶτα φύλλα ἀφῆθησαν κενὰ καὶ ἰδιοχείρως ἀντέ-
γραψεν ὁ κτησὴς τριήμερον ἀκαταληκτον ευχὴν Συμειων καὶ τὸ δημοσιευο-
μενον ἀλφάβητον πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον Μιχαήλ. Τοῦτο ἀντέγραψεν ὁ
ἀνωτέρω μοναχὸς Σεραφεῖμ ἐν φ. 163β τοῦ ὑπ' ἀριθ 109 χειρογράφου τῆς
μονῆς Λειμῶνος, με τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀλφάβητος τοῦ ἁγίου γέροντος καὶ
κτετόρου ἡμῶν, ἀρχιερέως, Ἱγνατίου, - τανῆν δὲ ἄνωθεν, εἰρικῶτα ἱερέως
ἰωάννης λέγοντε, τὰ ἀκρόστηχα ὄντος αὐτοῦ ἀκόμ κοσμικοῦ ἱερέως ἔγραψε».
Τὸ αὐτὸ στιχοῦργημα τοῦ Ἱγνατίου ἀντέγραψεν ὁ ἴδιος μοναχὸς εἰς τὸ ὑπ'
ἀρ. 159 χειρογράφων ἐν φ. 94—95α τῆς ρηθείσης μονῆς, μετ' ἄλλων ἐμμέτρων
τοῦ Ἱγνατίου. Εὐρίσκειται δὲ καὶ διὰ κεφαλαίων γραμμῶν ἐντὸς τοῦ ναοῦ
τῆς ἐκκλησίας τῆς Μονῆς.

Ψυχὴν μου τὴν ταλαίπορον μηδοποσοῦν κολᾶσαι
 Ὡς αὐτὸς οἶδας ρύσαι τῆς φοβερᾶς γενένης
 25(ἀκροστ.) Ἰκτρᾶν τε δέησιν ἄκουσον εὐτελεῦ σου οἰκέτου
 Εὐχῆς τε καὶ δεήσεως ἁμαρτιολοῦ καὶ θύτου
 Ροῆς δακρῶν τε κενᾶς μὴ ἀποπέμψης.
 Εὐριμοὶ σε βοηθὸν ἐνθάδε διατρέβων.
 Ὑπερασπιστὴν καὶ βοηθὸν ψυχῆς μου ταλαιπώρου
 30 Σκέπασον καμὲ τῇ κραταιᾷ σου σκέπῃ.
 Ἰσχὺν δὲ δίδου μοι κατὰ τοῦ μισανθρώπου
 Ὡς γεδεῶν ἐνίσχυσας παροικον ὄντα
 Ἄλλ' οὐκ ἔχω βοηθὸν πλὴν σοῦ ὡς οἶδας.
 Ἀναψυχὴν καὶ δύναμιν δίδου μοι καθημέραν
 35 Νῦν γὰρ προσφεύγω τῇ σκέπῃ σου προστατά.
 Νῦν δὲ αἰείποτε νύκταν τε καθημέραν
 Ἡμῶν δεήσεων φωνᾶς ἄκουσον ὦ ταξιάρχᾳ
 Συγχώρησιν εὖρω καὶ γὰρ ὦν ἔπραξα ἄφρονως.

Τὸ σιχούργημα τοῦτο εἰς τὰ παράφυλλα τοῦ ἀτομικοῦ του ἐγκολ-
 λίου προσευχῆς καὶ ὁμιλίας μετὸν Θεόν του εἶναι βεβαίως κατώτε-
 ρον πάσης λογοτεχνικῆς ἀξιώσεως. Τὰ ἔτη κατὰ τὰ ὁποῖα ἐγράφη
 πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὡς χρόνον σκληρᾶς δοκιμασίας τοῦ δημιοῦ-
 γοῦ του. Κατὰ ἐπισκῆψαντα πιθανώτατα λοιμόν¹ ὁ Ἰγνάτιος ἔχασε
 τὴν σύζυγον καὶ πάντα τὰ τέκνα του² πλὴν ἐνός, τοῦ Μεθοδίου, ἐκ
 τῆς παρατάσεως δὲ τῆς ἐπιδημίας καὶ τῆς ψυχικῆς του στενοχωρίας
 θὰ ἀπεσύρθη εἰς τὸ οἰκογενειακόν του μετόχιον, τὸν Ταξιάρχην τοῦ
 Λειμῶνος. Διότι τὸ ποίημα τοῦτο, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ στίχου 28,
 ἐγράφη εἰς τὸν Λειμῶνα καί, ὡς δηλοῖ ἡ ἀκροστιχίς «ιερεὺς Ἰωάννης»,
 ὅτε ἦτο ἀκόμη κοσμικὸς ἱερεὺς, δηλ. ὑπολογίζω μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1517

1. Λοιμοὶ καὶ λιμοὶ ἐμάστισαν καὶ ἀπεδεκάτισαν τὴν Λέσβον κατὰ τὸν
 αἰῶνα τοῦτον πολλοί, τῶν ὁποίων δύο ἔχομεν τὰς ἐνθυμήσεις καὶ τὴν χρο-
 νολογίαν. Εἰς τὸ χροφ. 89 τῆς μονῆς Λειμῶνος ἀναγινώσκω Ἔτος ζεθ'
 (1601) ἰνδ. θ' εἰς τὴν κῦθρα (Τσήθρα) θανατικὸν καὶ εἰς τὸ μοναστεῖον...
 Εἰς τὸ αὐτὸ χροφ. «ἔτος ζρε' (1597) ἐγενε λημὸς εἰς πασα τόπον καὶ χω-
 ραν καὶ ἐπιγεν τὸ σιτάρι τὸ κίλο ρη' καὶ ἐζοῦσαν με χορτάρια καὶ με τρυ-
 γαλον οἱ ἄνθρωποι». Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦλθον μόνον μετὰ τὴν βίαν, ἔφερον καὶ
 νοσήματα καὶ μάλιστα πανόλην κτλ.

2. Βλ. Ἀθανασίου Ρεδαιστηνοῦ, Ἐγκώμιον ἐν Καρυδῶνῃ, ἐνθ' ἄνωτ.
 σ. 37.

—1525. Ἐκεῖ, πλησίον τοῦ Ἀρχιστρατήγου του¹, φαίνεται, διὰ τῆς ἐργασίας καὶ καλλιέργειας τοῦ πατρικοῦ του κτήματος, διὰ τῆς ἀντιγραφῆς χειρογράφων, τῆς μελέτης καὶ τῆς προσευχῆς, ἐξήτει νὰ «κατα-
τρίψῃ τοὺς ἄξονας τῆς μερίμνης νέμων λογισμοὺς τῆς ἄνω θεωρίας», ὡς λέγει ὁ ἴδιος, εἰς κατωτέρω δημοσιευόμενον ἐπίγραμμα του.

Ὅπως δὴποτε τὸ στιχοῦργημα τοῦτο, παρὰ τὰ ἀραιὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματά του², δεικνύει πόσον εἶχε προχωρήσει εἰς τὴν χρῆσιν καὶ τὴν γραφὴν τῆς ἑλληνικῆς καὶ πόσον ἐντριβῆς καὶ οἰκεῖος πρὸς τὰ ἱερὰ γράμματα καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἔκφρασιν ἔγινε διὰ τῆς μελέτης ὁ αὐτοδίδακτος μοναστής, ὅστις πρὸ τινων ἐτῶν ἐσημείωνεν εἰς τὸ ἀντιγραφὴν ὑπ' αὐτοῦ χειρογράφων «εὐχεσθαι δὲ πάντες διὰ τῶν πολλῶν

1. Μετὰ οἰκειότητος καὶ ὑπερηφανείας τινὸς εἰς τὴν διαθήκην του ἀναφέρει τὸν Ταξιάρχην, «ὁ Ταξιάρχης μου», «τὸν Ταξιάρχην μου λέγω» κλπ. Ἡ τιμὴ πρὸς τὸν Ταξιάρχην, ὡς στρατιωτικὸν ἅγιον, ὅπως καὶ πρὸς ἄλλους στρατιωτικὸς ἅγιους, ἐν Δέσφῳ ἔσχε μεγάλην ἐπίδοσιν ἀπὸ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ Λέσβιοι τὸν ἐπεκαλοῦντο ὡς ὑπερασπιστὴν καὶ πρόμαχον. Σήμερον ἐκ τῶν σφζομένων ἐπὶ τῆς νήσου ἐκκλησιῶν καὶ ἐξωκλησιῶν τὸ ἥμισυ περιποῦ εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ταξιάρχην, ἐκ τοῦ Ταξιάρχου δὲ προστάτου τῶν χωρία τινὰ φέρουσι τὸ ὄνομα «Ἀσώματος». Ὁ Ταξιάρχης ἐν Μιτυλήνῃ κοινολεκτεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ «Ἀστράτους» (= Ἀρχιστρατήγος), ὑπὸ τὸν τύπον δὲ «Στρατήγ'ς» καὶ «Στρατής» (ὄχι «Εὐστράτιος») δίδεται συχνότατα τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρχιστρατήγου εἰς τὰ νεογέννητα ἄρρενα καὶ «Στρατήγια» εἰς τὰ κοράσια ἐκ τῆς τόσον διαδεδομένης ἐν Δέσφῳ πρὸς τὸν Ἀρχάγγελον εὐλαβείας. Ὑπάρχει καὶ ὁ τύπος «Τέν'ς».

2. Οἱ λόγοι τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνων δὲν προσεῖχον πολὺ εἰς τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὴν γραμματικὴν. Ἠρκαῖοντο νὰ εἶναι καλοὶ ἀναγνώσται καὶ νὰ ἐννοῶσι τὰ ἱερὰ κείμενα. Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην ὀφείλονται οἱ λόγοι τοῦ γραμματικοῦ τοῦ ἱεῖ αἰ Παχωμίου Ρουσάνου, ὅστις εἰς τὸν λόγον του «περὶ τῆς ἐκ τῶν γραφῶν ὀφελείας καὶ ὅτι οὐκ αἴτιοι οἱ ταύτας συγγραψάμενοι ἄλλ' ἢ ἡμετέρα ἀμαθία καὶ ἀμέλεια καὶ περὶ διδασκάλων» παρὰ Migne, Patr. gr. τόμ. 98, σελ. 1358) πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ τὴν χρησιμότητα καὶ τὸ ἀναγκαῖον τῆς γραμματικῆς: «πολλάκις δὲ καὶ μυκτηρίζουσι τρὺς γραμματικὸς διδάσκοντας τοὺς παῖδας τὰς κλίσεις τῶν ὀνομάτων τε καὶ ρημάτων» τί τοῦτο; λέγοντες: ἄλλα γράμματα; Ναί! ἄλλα γράμματα ἐπεὶ καὶ ἄλλο τὸ ἀλόγως γνωρίζειν καὶ ἄλλο τὸ σὺν ἐπιτήμη γινώσκειν αὐτά.». Περὶ τούτου πρβλ. Νίκων Α. Βέην «Über den hl. Bessaron, den Metropolitanen von Larissa ἐν Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher, том. IV (1923) σ. 388 καὶ σημ. 6 (ἐνθα καὶ βιβλιογρ.), Κωνστ. Κόντον Γλωσσ. παρατηρήσεις. Ἀθῆναι 1893, σ. 25 (ὅστις πολλὰ παραπτομάτια σημειοῖ τοῦ Εὐγ. Βουλγάρεως καὶ Κ. Οἰκονόμου) καὶ Ἐμμ. Ροῖδου Εἰδωλα, Ἀθῆναι 1893, σ. 164 καὶ σημ. 1 Ὁ Βουλγάρις εἶχε γραμματέα ὅστις ἦτο ἐπιφορισμένος τὴν διόρθωσιν παντὸς ὀρθογραφικοῦ παρορθημάτων του,

μου σφαλαμάτων» καὶ ὠμολόγει ὅτι ἦτο «ἀμαθὴς λίαν τοῦ γράφειν».

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Λέσβου (1462) ἅπαντα τὰ μοναστήρια διελύθησαν ἢ κατεστράφησαν. Τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέστη καὶ ἡ μονὴ τῆς Μυρσίνης, ἣτις ἀναφέρεται εἰς συνοδικὸν ἔγγραφον τοῦ 1331, ἀργότερον δὲ ἐγένετο σταυροπηγιακὴ κατὰ τὸ μέγρι τοῦ 1453 διάστημα.

Ἡ περιουσία τοῦ ἁγ. Ἰγνατίου κατελήφθη καὶ ἐδημεύθη ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ, ἡ δὲ ἐκκλησία του μετὰ τῆς πέριξ περιοχῆς ἠγοράσθη ἀπὸ τὴν χήραν Δανιὴλ Παπαῦ Ξενητοῦ¹, «παρὰ τῆς ἐξουσίας τῶν νῦν κατακυριευόντων τῆς νήσου Μυτιλήνης». Ἡ γυνὴ αὐτὴ ἐφρόντισε διὰ τὴν συντήρησιν καὶ λειτουργίαν τῆς ἐκκλησίας καὶ πρὸς κατοχύρωσιν τῶν δικαιοματίων της προεκάλεσε καὶ ἐξαρχικὸν γράμμα² τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου Δανιὴλ τῷ 1487. Ἀργότερον, φαίνεται διὰ τὴν συγγενειάν της μετὰ τὴν οἰκογένειαν Ἀγαλλιανῶν, τὴν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν πάππον³ τοῦ Ἰγνατίου, τὸν ἱερέα Γεώργιον Ἀγαλλιανόν. Ἐκ κληρονομίας δὲ περιῆλθεν εἰς τὸν πατέρα του, ὅστις τὴν ἀφιέρωσεν δι' ἐπισήμου πράξεως⁴, τῷ 1526 εἰς τὸν υἱόν του Ἰγνάτιον ἵνα «καλλισργῇ καὶ εὐτρεπίσῃ ὅσον τὸ κατὰ δύναμιν καὶ τᾶλλα πάντα πράττειν ὅσων δέεται ὁ καὸς». Συγχρόνως διὰ τῆς αὐτῆς πράξεως ἀφιέρωσεν καὶ τὸ οἰκογενειακόν του μετόχιον, τὸν Λειμῶνα⁵ μετ' ἄλλων κτημάτων του.

Φαίνεται ὅτι μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Μολύβου, ἰσχυροῦ φρουρίου,

1. Εἶναι οὗτος ὁ ἀντιγραφεὺς τοῦ ὑπ' ἀρ. 117 χειρογράφου τῆς μονῆς Λειμῶνος, τὸ ὁποῖον περιέχει Μηναιον, τοῦ μηνὸς Μαΐου, ὅπου σημειώνει «† ἐτελιώθη ὁ πάρων μάτις διὰ χειρὸς ἐμοῦ ἐλαχίστου ἀμαρτωλοῦ Δανιὴλ ἱερέως Ξενητοῦ καὶ πνευματικοῦ ᾿Ϛ'Ϛ'ν' (1442) Πρβλ. καὶ **Α. Παπαδόπουλον—Κεραμέα**, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 88.

2. Ἴδε τοῦτο παρὰ **Στ. Καρυδῶνη**, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 31—32 καὶ **Παπαδ.**—**Κεραμεῖ**, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 5. Ὁ Ἐφέσου ἦτο Ἐξαρχος καθολικὸς πάσης τῆς νήσου Λέσβου.

3. Κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν σημείωσιν τοῦ Ἰγνατίου ὀπισθεν τοῦ ἀνωτέρω ἐξαρχικοῦ «τοῦ μεγάλου Γεωργίου ἱερέως ἐξαρχιακῶν παλαιόν», τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τὸν πάππον του παρὰ τοῦ ὁποίου «κατὰ λόγον γονικότητος οὐχὶ δὲ ληστρικῶς» ἐκληρονόμησε τὴν ἐκκλησίαν ὁ πατήρ του Ἰγνατίου.

4. Βλ., αὐτ., σ. 6—7.

5. Κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ συγχρόνου Παχωμίου Ρουσάνου ἐν *Migne Pat. gr.* τόμ. 98, σ. 135: τὴν λέξιν μετεχειρίζοντο μετὰ τὴν κυρίαν της σημασίαν «Καὶ Μηθυσματοὶ Λειμῶνα λιβάδιόν τι (φιλοσοφία καλεῖν)» πρβλ. καὶ *P. u l C r e t s c h m e r* *Der heutige Lesbische Dialekt* (*Neugr. Dialektstudien. I*) *Wien 1905*, σ. 586, σμμ. 38.

δπου ἦτο καὶ ἡ ἔδρα τῆς μητροπόλεως Μηθύμνης, καὶ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς αὐτὸν τῶν Γενιτσάρων, τὸ χριστιανικὸν στοιχεῖον ἀπέσπυθη εἰς τὰ μεσόγεια καὶ δὴ εἰς τὴν περιφέρειαν Καλλονῆς, εἰς τὴν ὁποίαν συνεκεντρώθησαν καὶ τὰ ἐκ τῶν παραλίων μετακινήθέντα χωρία. Ἰσχυροποιήθη οὕτω τὸ χριστιανικὸν στοιχεῖον, εἰς τὸν λόγον δὲ τοῦτον ὀφείλεται ἡ μετάθεσις τῆς ἔδρας τῆς ἐπαρχίας Μηθύμνης εἰς τὴν Καλλονήν. Εἶχε σχηματισθῆ κατὰ ταῦτα ζοηρὸν θρησκευτικὸν περιβάλλον¹, τὸ ὁποῖον ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Ἰγνάτιον νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἀναβίωσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου ἐν τῇ νήσῳ.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, 1526, ἐπεσκέυασεν ὁ Ἰγνάτιος τὴν ἐκκλησίαν τῆς «Μυρσινιωτίσσης» καὶ ἐπανέκτισε τὰ κελία τῆς, τὰ ὁποῖα θὰ ἦσαν ἠρειπωμένα, ἀφοῦ δὲν ἀναφέρονται εἰς τὰ ἀνωτέρω ἔγγραφα. Συγχρόνως ἔκτισε τοιαῦτα καὶ εἰς τὸν Λειμῶνα. Τὴν μονὴν τῆς Μυρσινιωτίσσης ἔκαμε γυναικειάν². Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θὰ παρεχωρήθη, φαίνεται, μὲ εἰκονικὴν πώλησιν εἰς τὸν προλάτρου τοῦ Ἰγνατίου παρὰ τῆς «χρησιμωτάτης γυναικός», τῆ: χήρας Δανιὴλ Ξενητοῦ, ὅστις λόγῳ τῶν περιστάσεων δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν ἀνασυστήσῃ. Ἐκ τῆς διαθήκης τοῦ Ἰγνατίου μανθάνομεν τοὺς πρώτους πνευματικοὺς τροφίμους τῶν μονῶν του. Ἐξ ἦσαν αἱ πρῶται καλογραῖαι, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ δύο «Ροδίτισσες» καὶ ἡ μία «Πολίτισσα», οἱ δὲ μοναχοὶ ἀνήρχοντο εἰς δώδεκα. Μετὰ τὴν διοργάνωσιν τῶν μονῶν του ὁ Ἰγνάτιος, ἀπελθὼν εἰς Κων-

1. Εὐρίσκαμεν καὶ πολλοὺς ξένους εἰς τὴν περιφέρειαν ταύτην. ὁ δὲ Ἰγνάτιος ρητῶς κάμνει διάκρισιν αὐτοχθόνων καὶ ξένων. Υποθέτω ὅτι μετῴκησαν ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ εἰς τὴν νήσον, ἢ φεύγοντες τὰς βιαιοπραγίας προσέφυγον εἰς τὴν νήσον, ὅπως καὶ ἐκ τῆς νήσου ἐφυγον εἰς ἄλλα μέρη.

2. Ἡ μονὴ τῆς Μυρσίνης ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ἐκ τῆς κτίτορός τῆς Μυρσίνης· τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι σύνηθες σήμερον ἐν Λέσβῳ, παλαιότερον δὲ ἦτο συνηθέστερον (πρὸβλ. Ἀγαγιώτου, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 204), ὅπως ἐκ κτήτορος «Μυρσινιάς» θὰ ὀνομάσθῃ ἡ ξηρὰ τοποθεσία «Μυρσίνια» παρὰ τὴν Ἄγ. Παρασκευὴν, κατὰ συμφυρμὸν τῶν δύο τύπων. Ἡ παραδοχὴ τῆς γνώμης ταύτης, ὅτι δηλ. ἡ Μυρσίνη ἦτο γυναικεῖον μοναστήριον, συντελεῖ καὶ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς ὑπὸ τοῦ ἁγ. Ἰγνατίου συστάσεως γυναικειᾶς μονῆς ἐν Λέσβῳ κατὰ τοὺς δυσχερεῖς ἐκείνους χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους καὶ αἱ ὑπάρχουσαι μοναὶ εἶχον διαλυθῆ καὶ καταστραφῆ. Ὁ Ἰγνάτιος ἠκολούθησε τὴν παράδοσιν τῆς μονῆς καὶ δὲν ἐκαινοτόμησεν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν γυναικειῶν μονῶν ἐν Λέσβῳ. Ἡ μονὴ κατόπιν ὀνομάσθῃ «τῆς Μυρσινιωτίσσης», ἐκ τῆς εἰκόνης τῆς Παναγίας (ὡς «Μεγαλοσπηλιώτισσα», «Σουμελιώτισσα» καὶ εἰς τὴν Λέσβον «Ἁγιασιώτισσα Παναγία»).

σταντινούπολιν, διὰ γράμματος τοῦ Πατριάρχου Ἱερουσίου Α' (1527) ἐπέτυχε τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ ἔργου του, τὴν ἀναγνώρισιν δηλ. τῶν μονῶν καὶ τὴν κατοχύρωσίν των ἀπὸ πάσης ἐπιβουλῆς.

Βεβαίως δὲν ἦτο μικρὸν τὸ τόλμημα τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἡ ἐπιτυχία του μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς ἰκανότητός του. Ὁ ἴδιος κάμνει μὲ ὑπερηφάνειαν λόγον περὶ τῶν μονῶν του καὶ μᾶς ἐξηγεῖ πῶς τὰς ἔκτισε: «Ἄ καὶ ὅποια (μοναστήρια) αὐτὸς ἐγὼ ἀνοικοδόμησα ὡς εὐρισκόμενα καὶ πᾶσιν ὀφθαλμοῖς θεωρούμενα, ἐξ ἡμετέρων ἀναλωμάτων, λέγω ὑπὸ ἡμετέρας ἐξόδου καὶ κόπου· οὐχ ὀλοκλήρως ἀλλὰ πολλῶν πτωχῶν καὶ πλουσίων κόπους καὶ ἐξόδους, αὐτόχθωσί τε καὶ ξένοις καὶ τινα χωράφια προσήλωσα πρὸς αὐτὸ τὸ μοναστήριον, τοῦ μεγάλου Ταξιάρχου, πατρικά μου οἶον ἐκ τῶν γονέων μου, λόγῳ κληρονομίας· καὶ ἄλλα τινὰ εἶδη κινητὰ καὶ ἀκίνητα διὰ τε ἱερά σκευή καὶ βιβλία. Ἄλλα δὲ καὶ ἄλλοι χριστιανοὶ προσήλωσαν χωράφια καὶ ἄλλα τινὰ εἶδη». Ὁ δὲ υἱὸς του Μεθοδίου, μὲ θαυμασμὸν βλέπει τὸ ἔργον τοῦ πατρός του καὶ κυχᾶται διὰ τὰ «κατορθώματα τοῦ πατρός» του, «πλὴν ἐνθάδε εἰς ἡμᾶς λέγω τῆς ἡμετέρας νήσου, τῆς Μυτιλήνης οὔτε ἀνδρῶν μοναστήριον ἐφθάσαμεν οὔτε γυναικειῶν· ἀλλ' οὐδὲ μοναχοὶ εὐρίσκοντο πλὴν καὶ μόνον νὰ ἤθελεν ἔλθῃ ἀπὸ ἀλλαχόθεν μοναχός. Ὅμως ὁ ὑμέτερος πατήρ καὶ ἡμῶν πάντων οὐκ οἶδα πῶς ἐτόλμησε τὴν τοιαύτην ἐπιχείρησιν καὶ μᾶλλον τὸ τῶν γυναιῶν, εἰ μὴ ἦν προσταξέει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ...»¹.

Ὁ Ἰγνάτιος ἐπὶ τετραετίαν περίπου διετέλεσε πνευματικὸς πατήρ καὶ ἡγήτωρ τῶν μονῶν. Ἐπανελημμένως ἀργότερον μετέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν παρὰ τῷ πατριάρχει καὶ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ², διαμαρτυρούμενος κατὰ τῶν ἐπιβουλῶν καὶ ἐπεμβάσεων τῶν ἐντοπιῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ ἰδιωτῶν εἰς τὰ πράγματα καὶ τὴν περιοσίαν τῶν μονῶν. Κατώρθωσε δέ, τέλος, διὰ διαφόρων φερμανίων καὶ πατριαρχικῶν ἐγγράφων νὰ ἐπιβληθῇ εἰς πάντας καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὰς μονὰς του τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν. Οὕτω ἔθεσε τὰς βάσεις

1. Βλ. Διαθήκας Ἰγνατίου καὶ Μεθοδίου παρὰ *Καρυδώγῃ*, ἐνδ' ἀνωτ. σελ. 50—57 καὶ 76—88.

2. Κατὰ τὰ ἔτη 1527, 1530, 1540 καὶ 1546. Ὁ Ε. Ι. *Δράκος* ἀμαρτυρῶν ἀμφιβάλλει περὶ τῆς τελευταίας μεταβάσεώς του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ τὸ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκδοθέν συνοδικὸν ἐγγράφον οἱ τῶς ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἰγνάτιος μετέβη τότε εἰς τὴν Κ)πολιν: «τῷ Μητροπολίτῃ Ἰγνατίῳ συνοδικῶς ἀναθεράμνῃ καὶ ἐπιδείξαντι γράμμα τοῦ κυροῦ Ἱερουσίου».

μιᾶς καλῆς παραδόσεως καὶ εἰς τοῦτο ὀφείλεται ἡ διάσωσις τῶν μονῶν κατὰ τοὺς μετέπειτα φανατικούς αἰῶνας.

Κατὰ τὴν τετραετίαν ταύτην ἔχομεν δύο πολύτιμα δείγματα τῆς πνευματικῆς παραγωγῆς τοῦ Ἰγνατίου. Εἰς τὸ τέλος τοῦ μνημονευθέντος ὑπ' ἀρ. 220 χειρογράφου¹ τῆς μονῆς Λειμῶνος ἀναγιγνώσκονται τὰ ἐξῆς δύο ἐπιγραμμάτα² του:

Χεῖρες φίλοι κόλποι τε καὶ σὺν καρδία
 ὑμῖν τὸ σεπτὸν χοῦμα πιστεύω μόνοις.
 Ὑμεῖς λαβόντες, εὐλαβῶς, τηρεῖτε μοι
 τὸ μάργαρόν μου τοῦτο τὸ βρῦον χάριν
 5 καὶ τῆς ἀνωθεν ἀστραπῆς πέπλος μένον.
 ὃ ὑπὲρ τοῦ κάλλους θανμάσας πάντων πλέον,
 ὡς ἔμπορος σοφός τις ἀντεκτιησάμην
 τούτου τε πλουτῶ καὶ τρυφῶ καὶ ζῶ πλέον
 ἢ πᾶσιν εἰς πέφυκα χαίρειν ἐν βίῳ
 10 ἀλλ' εὐλαβῶς φέροιτο καὶ σόζοιτό μοι,
 οὕτως ἄχραντον λάμπον εἰς τέλος [βίου].

Ψαλτήριον τήρησον, ὦ ψυχὴ, πόθῳ
 τῆς γὰρ μερίμνης ἄξονας κατατρίβει,
 νέμων λογισμοὺς τῆς ἄνω θεωρίας.
 Δαβὶδ θεόπαι, τὴν θεόφθογγον λύραν
 5 κρούων, κραδαίνων τὴν ὑψηλίον κτίσιν
 σκότους λύτρωσαι δαιμόνων κακοουρίας.
 Λύρα, βιβλὸν τετευχα τερπνὴν Δαυΐδου,
 ἦν εἰσορῶντες οἱ κεκτῆμενοι φίλοι
 ἐμοῦ μεμνησθε τοῦ τρόπου καὶ τῶν πόνων.
 10 Δαυϊτικὴ πέφυκα βιβλος ἁσμάτων
 φέρονσα τῆς μέλπουσιν φέρτατον κλέος
 Χάριν τε τῶ γράψαντι καὶ κεκτημένῳ³.

Τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα εἰς ἄπταιστα λαμβικά τρίμετρα, εἰάν πιστεύ-

1. Περὶ αὐτοῦ πρβλ. τὰ ἥδη ἐν τοῖς ὀπισθεν εἰρημένα.
 2. Τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα μανθάνομεν ὅτι εἶναι τοῦ Ἰγνατίου ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ προμνημονευθέντος ἀντιγραφέως μοναχοῦ Σεραφεῖμ, ὅστις ἐν φ. 171α τοῦ ὑπ' ἀρ. 109 χγρ. τῆς μονῆς Λειμῶνος ἀντιγράφει αὐτά. Πρβλ. Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, ἐνθ' ἄνωτ' σ. 86 καὶ σ. 110—111, ἀρ. 220, καὶ

σωμεν τὸν Σεραφεῖμ, δεικνύουν τὴν πρόοδον τοῦ Ἰγνατίου εἰς τὴν χρῆσιν καὶ γραφὴν τῆς γλώσσης, τὴν στιχουργίαν καὶ τὴν ἀριότητα τῆς ἐκφράσεως καὶ δύνανται νὰ ἀποζημιώσουν τὸν ὑπομονητικὸν ἀναγνώστην μὲ τὴν ἀνύψωσιν εἰς τὸν κόσμον των καὶ μὲ καλαισθητικὴν ἀκόμη συγκίνησιν. Προέρχονται ἀπέριττα ἐκ περισσείας αἰσθήματος καὶ βάθους κατανυκτικῆς εὐλαβείας καὶ πίστεως, τὴν ὁποίαν θεομαίνει ἢ λυρικὴ διάθεσις τοῦ ἐμπνευσμένου μοναστοῦ. Ἡ ἀνυσυχία του ὁμως, τὴν ὁποίαν τόσον ὑποτυπωδῶς ἐκφράζει πρὸς τὴν ψυχὴν του, μήπως χάσῃ τὴν πλουσίαν συγκομιδὴν ἐκ τῆς μελέτης τοῦ Ψαλτηρίου του, εἶναι ὑπερτέρα παντὸς λόγου. Κατὰ τὰς ὥρας τῆς συγκεντρώσεώς του εἰς ἑαυτὸν καὶ τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὸν Θεὸν του, εἰς μόνην τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν του ἤθελε νὰ ἐμβαθύνῃ καὶ νὰ ἐμπιστευθῇ «τὸ μάργαρον του τὸ βρῦον χάριν», τὴν λυρικὴν θέρημν καὶ τὸ ποιητικὸν μεγαλεῖον τοῦ θεοπνεύστου λυρωδοῦ, μὲ τὸ ὁποῖον «πλουτεῖ» τὴν ψυχὴν του καὶ «τροφᾷ...εἰς τοὺς λογισμοὺς τῆς ἄνω θεορίας» καὶ «ζῆ» πλέον τὴν ζωὴν τῆς ἀφαιρέσεως καὶ τῆς προσευχῆς, «κατατρίβων τοὺς ἄξονας τῆς βιοτικῆς μερίμνης».

Κατὰ τὴν αὐτὴν καὶ τὴν μετέπειτα ἐποχὴν ἔχομεν καὶ ἄλλα τινὰ ἔμμετρα τοῦ Ἰγνατίου, νὰ ὁποῖα συνεκέντρωσεν ὁ ἴδιος ἀντιγραφεὺς Σεραφεῖμ μετὰ τῶν ἀνωτέρω εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 159 χρφ. τῆς μονῆς Λειμῶνος. Ταῦτα εἶναι στίχοι εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον καὶ εἰς τὸν Ἀρχιστρατήγον Μιχαήλ. Πρὸς τούτοις δὲ ἐποίησε διασκευὰς καὶ ἀντιγραφὰς ἀκολουθιῶν καὶ εὐχῶν, αἱ ὁποῖαι εὗρηται εἰς τὸ μνημονευθὲν 109 χρφ. τῆς μονῆς Λειμῶνος κατ' ἀντιγραφὴν τοῦ ἰδίου Σεραφεῖμ α') ἀκολουθία τῆς ἁγίας Μεταλήψεως καὶ β) ἀκολουθία ὅταν ἐνυπνιασθῇ τις οἶον εἰς ὄνειροξιν» φ. 163⁶.

Τὰς μερίμνας τοῦ βίου, τὰς ὁποίας διὰ τοῦ Ψαλτηρίου ἐζήτει νὰ ἀπομακρύνῃ, ἐπαυξάνει ἡ προαγωγή εἰς τὸ μητροπολιτικὸν ἀξίωμα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β' τῷ 1531 Ἀποχωρῶν, τὴν διοίκησιν καὶ ἐποπτείαν τῶν μονῶν του ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν υἱὸν του Μεθόδιον.

Στ. Καρυδώνη, ἐνθ' ἀνωτ. Α', σ. 168. Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐπιγράμματος σημειοῦται ἡ χρονολογία :

«Ἔτος δ' ὑπῆρχεν φαέθων ὄπται πόλου
ἐπτακισχλιοστοῦ τριακοστοῦ πέμπτου μηνός
ἀρχομένου τε Μαρτίου ε'» (1526).

Ὁ αὐτὸς Σεραφεῖμ ἀντέγραψε τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα καὶ εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 159 χρφ. τῆς μονῆς Λειμῶνος.

Συγχρόνως δὲ ἔγραψε τὴν διαθήκην του¹, εἰς τὴν ὁποίαν δίδει ὁδηγίας περὶ τῆς λειτουργίας καὶ τοῦ καθεστῶτος τῶν Μονῶν του, τῆς διαβιώσεως τῶν ἐν αὐταῖς μοναχῶν, ὀρίζων τὰς εἰσόδους καὶ τὰς ἐξόδους, τὴν διατροφὴν των καὶ τὰ καθήκοντα τῶν αὐταῖς ἀδελφῶν γενικώτερον. Εἰς τὴν διαθήκην του ταύτην, τὴν ὁποίαν ἔγραψε τῇ 23 Μαρτίου 1530, ποιεῖται ὁλόκληρος ἡ ἔκθεσις του², τὴν ὁποίαν ἐπεκύρωσε τῷ 1540 διὰ γράμματος τοῦ πατριάρχου Ἱερουσαλὴμ Ἀ'. μεταβ'ς πρὸς τοῦτο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ καὶ ἀπομακρυνθεὶς οὐδέποτε ἐλησμόνησε τὰς μονὰς του. Ἐπιχείρησεν ἐπανειλημμένα ταξείδια εἰς Κ)πολιν καὶ Μυτιλήνην διὰ τὴν προστασίαν αὐτῶν, δι' ἐπιστολῶν³ δὲ διεβίβαζεν ὁδηγίας καὶ συμβουλὰς ὡς πρὸς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν των. Εἰς αὐτὰς καταφαίνεται ἡ προνοητικότης του, ἡ φροντίς καὶ ἡ ἐπιμέλεια καὶ περὶ τῶν ἐλαχίστων ἀκόμη πραγμάτων. Εἰς ἐπιστολήν του δὲ πρὸς τὸν Ἱερέα τοῦ Φάραγγο⁴ παραγγέλλει νὰ λύσῃ διαφορὰν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν καὶ ἐπιλέγει: «καὶ βλέπε νὰ εἰρηνεύωνται οἱ χριστιανοὶ σου ἵνα μὴ παιδεύονται».

¹ Ὡς μητροπολίτης⁵ ὁ Ἱγνάτιος κατὰ τοὺς κρίσιμους καὶ ἀστάτους

1. Ἡ διαθήκη του, ἰδιόγραφος, ὡς ἀπέδειξεν ὁ μακαρίτης **Α. Παπαδόπουλος**—**Κεραμεύς**, ἐνθ' ἄνωτ, σ. 8, περιλαμβάνεται εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 4 κωδίκιον τοῦ Σκευοφυλακείου τῆς μ. Λειμῶνος. Αὕτη ἐξεδόθη εἰς τεύχος ἐκ 14 σελ. εἰς 8ον, ἐκ τοῦ Πατρ. Τυπογραφείου τῷ 1882 ὑπὸ τὸν τίτλον «Διαθήκη τοῦ ἐν Ἀγίοις Ἱγνατίου Ἱδρυτοῦ τῆς ἐν Μηθύμνῃ ἱερᾶς μονῆς τοῦ Λειμῶνος». Μέρος ταύτης ἐδημοσίευσεν ὁ **Α. Παπαδόπουλος**—**Κεραμεύς** ἐνθ' ἄνωτ. σ. 8α—9β, ὁλόκληρον δὲ ὁ **Σ. Καρυδῶνης**, ἐνθ' ἄνωτ., Α' σ. 50—57.

2. Αὕτη φέρει τὸν τίτλον: «Ἡ ἔκθεσις ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ἁγίας μονῆς ταύτης τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς Μερσινιωτίσσης τῆς κειμένης ἐν τῇ Καλλονῇ τῆς Μυτιλήνης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Μεθύμνης ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ Φάραγγο⁴ πὼς δεῖ καὶ πὼς διαγῶσιν αὐτὴ ἐν αὐτῇ τῇ πανσοφίᾳ εὐρισκόμεναι μοναχὰι μονῇ τῇ εὐαγεῖ» κτλ. Αὕτη γραφίστα τῷ 1540 περιλαμβάνεται εἰς τὸν ὑπ' ἀρ. 6 κώδικα, φ. 25α—30β τοῦ Σκευοφυλακείου τῆς μονῆς Λειμῶνος. Πρὸβλ. καὶ **Α. Παπαδ.**—**Κεραμ.**, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 9.

3. Σφύζονται δύο ἐπιστολαὶ του πρὸς τὰς μοναστηρίας καὶ πρὸς τὴν Καθηγουμένην Δομετιανὴν ὡς παραινεῖ νὰ φυλάττουσιν τὰς ἐντολάς του καὶ νὰ ἐκπληροῦν τὰ χρεῖα των. Αὗται εὐρίσκονται εἰς τὸ μνημονευθὲν ὑπ' ἀρ. 4 κωδίκιον τοῦ Σκευοφ τῆς μ. Λειμῶνος, εἶναι δὲ ἀχρονολόγητοι.

4. Ταύτην ἀνεκάλυψε καὶ ἐδημοσίευσεν ὁ **Α. Παπαδόπουλος**—**Κεραμεύς**, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 8. ὅθεν καὶ ὁ **Στ. Καρυδῶνης** ἐνθ' ἄνωτ. σ. 57—58.

5. O L e q u i e n, Oriens Christianus, δὲν ἀναφέρει τὸν Ἱγνάτιον μεταξὺ

τούτους χρόνους ἐπέδειξε δραστηριότητα καὶ μοναδικὴν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν διὰ τὸ ποίμνιον του, τὸ ὅποιον, ὀλιγάριθμον καὶ ἐκ τῶν κατωτέρων στρωμάτων, ἐκινδύνευε νὰ λησμονήσῃ τὴν καταγωγὴν, τὴν ἐθνικότητα καὶ τὴν θρησκείαν του. Καὶ ἀπεδείχθη ὁ νέος ποιμὴν του ἀντάξιος πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν περιστάσεων. Ὁ μνημονευθεὶς βιογράφος του Ἀθανάσιος ὁ ἐκ Ραιδεστοῦ ὅστις, ὡς εἶπομεν, ἠντλησε τὰς πληροφορίες του ἐκ παλαιότερας γραπτῆς πηγῆς¹ καὶ τῆς ζώσης προφορικῆς παραδόσεως, μᾶς δίδει εἰκόνα τῆς δράσεως καὶ πολιτείας του ὡς κληρικοῦ καὶ ὡς μητροπολίτου: «οἷον δὲ ἀμεμπτον βίον καὶ πολιτείαν ἐνάρετον ἔδειξεν ἐν τῷ μοναδικῷ ἐπαγγέλματι... τοιαύτην διετράνωσε καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ διὰ τῆς πληθύος τῶν θεαρέστων πράξεων καὶ κατορθωμάτων του.... ἔθαύμαζον οἱ χριστιανοὶ τ' ἵς θεοπνεύστους καὶ πατριωτικότητας του διδασκαλίας τῶν λόγων, ἃς ἀπέτεινε αὐτοῖς ἐκκλησιαζομένοις, ... ἔθαύμαζον τὴν φιλόστοργον πατρικὴν ἀγάπην ἣν εἶχεν εἰς ὅλον τὸ ποίμνιον του· τὴν προνοητικὴν καὶ θερμοτάτην φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν ἣν ἐδεικνυεν εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν του καὶ τὸ μέγα ἐνδιαφέρον περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους τῶν χριστιανῶν του εἰρήνης, ὁμονοίας καὶ δικαιοσύνης· πᾶσα ἡλικία καὶ τάξις ἀνθρώπων εἶχεν ἓνα πατέρα, ἓνα διδάσκαλον καὶ ἓνα στοχαστικὸν σύμβουλόν του...· παρὰ πάντα ταῦτα εἶχε διάπυρον ἀγάπην ν' ἰκτίζη ξενῶνας, νὰ κτίζη ναοὺς, ν' ἰκτίζη ἱερὰ ἢ μοναστήρια ἀνδρῶν καὶ γυναικεία»².

Σπουδαιότερα εἶναι αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Ἰγνατίου, καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, διὰ τὴν σύστασιν καὶ λειτουργίαν σχολῆς καὶ μόρφωσιν τῆς ἐπαρχίας του. Φαίνεται ὅτι ὁ ἴδιος, ὅτε ἔτι ἦτο ἡγούμενος (1527—1531), ἐδίδαξεν εἰς τὴν μονὴν εἰς ομάδας μαθητῶν, δοκίμων καὶ κοσμικῶν, οἱ ὅποιοι διὰ τὴν ἔλλειψιν διδασκάλων καὶ σχολείων μετέβαινον εἰς τὴν μονὴν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς νήσου. Μαθητὴς του ἀναμφιβόλως εἶναι καὶ ὁ υἱὸς του Μεθόδιος καὶ οἱ Λέσβιοι ἀντιγραφεῖς καὶ καλλιγράφοι τοῦ αἰῶνός του. Τὴν σχολὴν ταύτην, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς ἐκείνους χρόνους ἔδωκε τὴν συνήθη καὶ στοιχειώδη μόρφωσιν εἰς πολλοὺς μαθητὰς τῆς νήσου, ὁ Ἰγνάτιος διετή-

τῶν Μητροπολιτῶν Μηθύμνης. Βλ. *Ε. Ι. Δράκου*, Λεσβιακὰ (τοπογρ. καὶ ἐκκλησιαστικά), Ἀθήναι 1899, τομ. Β' σ. 23 καὶ *Σ. Καρυδῶνη*, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 230.

1. Ὁ Ἀθ. Ραιδεστηνὸς ἐχρησιμοποίησεν ὡς πηγὰς καὶ ἐπιστολάς τοῦ Ἰγνατίου, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ εἰς αὐτὸν Ἐγκωμίου.

2. Ἀθ. Ραιδεστηνοῦ, Ἐγκώμιον ἁγίου Ἰγνατίου ἐν *Στ. Καρυδῶνη*, ἐνθ' ἄνωτ., Β', σ. 27, 36, 41—42.

ρησεν, ἐφρόντισε δὲ διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς καὶ μετὰ τὴν ἀποχώρησίν του εἰς τὴν μητροπολιτικὴν ἔδραν. Εὐτυχῶς σώζεται περὶ τούτου πολύτιμος μαρτυρία, ἐκ τῆς ὁποίας πολλὰ πληροφοροῦμεθα καὶ περὶ τῆς σχολῆς καὶ περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς. Ἡ μαρτυρία αὕτη εἶναι ἐπιστολὴ μακροσκελῆς τοῦ συγχρόνου λογίου Ζακυνθίου Παχωμίου Ρουσάνου¹, ἐπιγραφομένη «Ἰγνατίῳ Ἀντίσσης²» καὶ δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Α. Μουστοξύδου μετ' ἄλλων ἐπιστολῶν τοῦ Ρουσάνου³. Ὁ Παχώμιος ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον μεταξὺ τοῦ 1532—1540, μεταβαίνων ὡς προσκυνητῆς εἰς τοὺς Ἅγίους Τόπους. Κατ' ἀρχὰς ἐφιλοξενήθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, τὴν λεγομένην «Καλάμι»⁴, ἐπὶ τοῦ ὄρους Λιβάνου, παρὰ τὸ χωρίον Πτεροῦντα. Ὁ Ἰγνάτιος εἶτα τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν μονὴν του ὡς διδάσκαλον καὶ μάλιστα τὸν ἠνάγκασεν εἰς τοῦτο «ἀφελὼν δολίως τὸ ἐν τῷ Λιβάνῳ κελλίον του». Ὁ Παχώμιος, βιαζόμενος, φαίνεται, νὰ συνεχίσῃ τὸ ταξιδίδιον του, ἀφοῦ καὶ εἰς τὴν Χίον δὲν ἔμεινε, δὲν ἐδέχετο νὰ παραμείνῃ⁵. Ἐμείνεν ὅμως ἐπὶ τέλους «δαμονίως ἐμποδισθεὶς καὶ κρατηθεὶς εἰς μαθητείαν τῶν παίδων»⁶. Ἐτρεξαν οἱ

1. Περί τούτου βλ. βιβλιογραφίαν παρὰ *Νίκῳ Α. Βέη*, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 356, σημ. 1, καὶ τὴν συμπλήρωσίν τῆς ὑπὸ *Κ. Ἀμάντου*, «Παχώμιος Ρουσάνος» *Νέα Ἔστια*, τόμ. 2 (927) σ. 1064. Πρβλ. καὶ *Γ. Μ. Βαλέττα*, ΜΕΕγκ., τόμ. ΙΘ', σ. 228 ἐν λ. Π α χ ὠ μ ι ο ς.

2. Τοιαύτην Μητρόπολιν δὲν γνωρίζομεν ἐν Λέσβῳ Ὁ ἐπιστολογράφος συνείδησε πάντοτε νὰ ἐξαρχαίξῃ τὰ ὀνόματα, ἐνταῦθα δὲ ἀντικατέστησε τὸν τίτλον τῆς μητροπόλεως Μηθύμνης· διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς πλησίον ἀρχαίας πόλεως Ἀντίσσης διὰ νὰ συγκαλύψῃ τὸν πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ἡ ἐπιστολὴ του ἔνεκα τοῦ ἐπιθετικοῦ περιεχομένου τῆς.

3. *Α. Μουστοξύδου*, Ἑλληνομνήμων, φυλλ. 11—12 σ. 681—710.

4. Αὕτη διαλυθεῖσα μετὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐν Λέσβῳ μονῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀλώσεως ἠγοράσθη ἀπὸ τὴν μονὴν τοῦ Λειμῶνος καὶ ἦτο τότε μετόχιόν τῆς. Τὴν ἀναφέρει δὲ ρητῶς ὁ Ἰγνάτιος ἐν τῇ Διαθήκῃ του : «τὸ δὲ μοναστήριον ὅπερ ἠγοράσαμεν ὁμοῦ οἱ ἀδελφοὶ πάντες, ὅλον τὸ Καλάμι, τὸ κείμενον ἐν τῷ ὄρει τοῦ Λιβάνου ὡς αὐτοὶ οἶδασιν οἱ ἀδελφοὶ οὕτω καὶ ποιήτωσαν». Περί ταύτης πρβ. καὶ *Υτ. Καρυδώνη*, ἐνθ' ἀνωτ., Α', σ. 25—26 καὶ σημ.

5. Ὁ μισθὸς του, ὡς παραπονεῖται ὁ ἴδιος αὐτόθι, δὲν ἦτο «πλείων μισθωτοῦ ἀροτῆρος».

6. Σχολὴ ἀκόμη δὲν εἶχε συσταθῆ ἐν Χίῳ. Πρῶτος διδάσκαλος ἐχημάτισε καὶ ἐκεῖ ὁ Παχώμιος καίτοι πολὺ ὀλίγον ἔμεινε. Τὸν χρόνον τῆς ἐν Χίῳ διατριβῆς του ὑπολογίζω μετὰ τῶν ἐτῶν 1535—1540, διότι μετὰ τὸ 1531 ἤλθεν εἰς τὸν Λειμῶνα πρβλ. *Κ. Ἀμάντου*, Ἡ παιδεία εἰς τὴν Τουρκοκρατουμένην Χίον, «Ἑλληνικά», τόμ. 3 (1930) σ. 381—382.

πατέρες τῶν μαθητῶν καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ μείνῃ καὶ ὁ Μεθόδιος προσέβαλε «τὸ παλαιὸν κακὸν τῆς ἀρετῆς». Διὰ τοὺς πρώτους, καὶ διότι ἦτο χριμῶν, ὡς μᾶς λέγει ὁ ἴδιος, ἐδέχθη νὰ μείνῃ εἰς τὴν μονὴν ὡς διδάσκαλος.

Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην τοῦ Λειμῶνος, ἥτις ἐλειτούργησε μετὰ τὸ 1531, ἐφοίτησαν μαθηταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς νήσου, καὶ ἀπὸ τὴν Χίον δὲ ἀκόμη ἤλθε Γεωργίος τις. Δύο ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τῆς σχολῆς μᾶς γνωρίζει ὁ Παχώμιος εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολῇ του. Εἶναι οἱ ἀνεψιοὶ τοῦ Μεθοδίου, Γεωργίτης καὶ Ἰωαννίτης¹. Τοῦ Γεωργίτη δὲ τοὺς συμμαθητὰς μανθάνομεν ἀπὸ μίαν σημείωσιν ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 94 κώδικι τῆς μονῆς Λειμῶνος περιέχοντι «ἀνθολόγιον» τῶν μηνῶν Σεπτεμβρίου, Νοεμβρίου καὶ Δεκεμβρίου. Τὸν ἀνθολόγιον τοῦτο εἶχε πολλοὺς κτήτορας καὶ φαίνεται ὅτι ἦτο τὸ κοινὸν ἀνάγνωσμα τοῦ Γεωργίτη Ἀγαλιανοῦ καὶ τῶν πέντε συμμαθητῶν του. Ὁ κώδιξ εἶναι προγενέστερος τῆς ΙΣΤ' ἑκατ., ἢ σημείωσις ὅμως ἐγγραφῆ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν ταύτης καὶ εἶναι ἡ ἐξῆς: «Τῶ παρῶν βιβλίων ὑπάρχει Δανιὴλ ἱερομονάχου τάχα καὶ προηγουμένου Ἰωάννου Γεωργίου Μάρκου Πατέστου· Μιχαὴλ Γεωργίου· Κωνσταντῆ Ρηγοπούλου, Γεωργίου Γαλιανοῦ, Γεωργίου Μανωῆλ». Ἐκ τῶν συμμαθητῶν τούτων τοῦ Γεωργίου Ἀγαλιανοῦ ὁ Μᾶρκος Πατέστου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ὁ μητροπολίτης Καισαρείας καὶ κατόπιν Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Παχώμιος Β' Πατέστου² (1584—1585), ὅστις ἐνταῦθα ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα. Οὗτος, «ἀλλαχόθεν καὶ οὐ διὰ τῆς θύρας» ἀνελθὼν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ἦτο δεινότατος ἀραβιστῆς καὶ ἐχρημάτισε διδάσκαλος τοῦ Μεχμέτ Γ', φημίζεται δὲ καὶ ὡς μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος.

Τοῦ Παχωμίου τὰ μαθήματα ἤκουσε καὶ ὁ Μεθόδιος, ἠγούμενος τότε τῆς μονῆς. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὁ διδάσκαλος τὸν μετεχειρίζετο πολλὰκις ὕπως καὶ τοὺς παῖδας, «οὗτος δὲ ἀσχυρθεὶς διὰ τὴν ὑποταγὴν οὐκ ἠθέλησε ἡμέρας τινὰς φοιτῆσαι ἐν τῷ σχολείῳ εἶτα δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς ἀπαντὰς κινήθοντας ἐλθεῖν, ἀπειλήσας ἐκώλυσε καὶ συνίστησιν ἴδιον παιδευτήριον»³.

1. Ἐπειδὴ γνωρίζομεν καλῶς ὅτι ὁ Ἰγνάτιος πλὴν τοῦ Μεθοδίου δὲν εἶχεν ἄλλο τέκνον, ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οὗτοι ἦσαν υἱοὶ ἐξαδέλφης τινὸς ἢ συγγενοῦς τοῦ Μεθοδίου, τὸν ὁποῖον ὁ Ρ. ἀποκαλεῖ μ ἡ τ ρ ω ν.

2. Περὶ τούτου βλ. *Μανουὴλ Ι. Γεδεών*, Πατριαρχικοὶ πίνακες, Κωνσταντινουπόλις ἄ. χρον., σ. 526 κέξ. (ἐνθα καὶ βιβλ.), *Κυρίλλου Λαυριώτη*, Ἀθήναιος, τομ. ζ' (1877) σ. 31 κέξ. *Φώτη Δήμου*, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 18—19.

3. Τοῦ Μεθοδίου σώζονται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς μονῆς Λειμῶνος διὰ «*Θεολογία*» τόμ. Γ'

Τοῦτο τὸ παιδευτήριον θὰ ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μεθοδίου καὶ θὰ ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τῶν μαθητῶν του. Εἴμεθα πλέον βέβαιοι περὶ τῆς λειτουργίας σχολῆς εἰς τὸν Λειμῶνα κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς ἐκείνους χρόνους.

Ὁ Παχώμιος, φύσις πολεμικὴ καὶ ὀξύθυμος, ἦλθεν εἰς ἔριδας καὶ διαπληκτισμοὺς πρὸς τοὺς μοναχοὺς καὶ πρὸς τὸν Μεθόδιον. Φαίνεται, ὅτι ἀνέφερον τὴν συμπεριφορὰν του εἰς τὸν Ἰγνατίον, ὁ ὁποῖος τὸν «κατεδίκασεν ἀνεξέταστος», ὡς παραπονεῖται εἰς τὴν ἐπιστολὴν του. Δὲν γνωρίζομεν ποία ἦτο ἡ καταδίκη, πιστεύομεν ὅμως ὅτι αὕτη δὲν ἦτο ἀποβολὴ ἐκ τῆς μονῆς τοῦ ἀνησύχου λογίου, εἰς ὃν, ἂν ἔμενε περισσότερο χρόνον, θὰ τῷ ὠφείλετο ἡ μόρφωσις διδασκάλων καὶ ἡ ἀνθησις ἀκόμη τῶν γραμμάτων ἐν τῇ Λέσβῳ. Ὁλωσδήποτε ὁ Ρουσάνος ἔφυγε διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ ταξιδιὸν του, πραγματικὴν Ὀδύσειαν, διὰ τὴν ἀνεξέταστον δὲ καταδίκην του παραπονεῖται καὶ διαμαρτυρεῖται κατὰ τρόπον ἀχαρκτήριστον, κατηγορῶν τὸν Ἰγνατίον ὅτι παραβαίνει τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ ἱεραρχικά του καθήκοντα, προχωρεῖ δὲ μέχρι καὶ λεπτομερειῶν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου του ¹.

φορα χειρόγραφα ἀντίγραφα μὲ σημειώσεις ἐμμέτρους, διατάξεις κανονικαὶ περὶ τῆς λειτουργίας τῶν μονῶν του, δύο διαθῆκαι καὶ τὸ κτηματολόγιον τῆς μονῆς. Πρὸς τοῦτοις συναγωγαὶ καὶ διασκευαὶ ἐκ τοῦ Χρυσοστόμου κλπ. Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα, παρὰ τὰ συνήθη ὀρθογραφικὰ παροράματα, καταφαίνεται ἡ εἰς τὰ γράμματα τριβὴ καὶ ἐπίδοσις του. Ὁ Α. Παπαδόπουλος — Κεραμεὺς εἰκάζει ὅτι ὁ Μεθόδιος διτέλεσε μαθητὴς τοῦ λογίου Θεοφάνους Ἐλεαβούλκου, ὅστις τῷ 1543—1550 ἐδίδασκεν εἰς τὴν Χρυσοπηγὴν. Ὁ Μεθόδιος πολλάκις μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανε, μαθητὴς δὲ τοῦ Θεοφάνους ἦτο ὁ σύγχρονος Σίλβεστρος Ἀλεξανδρείας, φίλος τοῦ πατρὸς του στενὸς καὶ προστάτης των. (Πρλ. κατωτέρω) Πιθανώτατα εἰς τὰ μακρόχρονα ταξιδιά του νὰ ἤκουσε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἐλεαβούλκου καὶ νὰ συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν «τριάκοντα μοναχῶν καὶ ἱερομονάχων», τοὺς ὁποίους ὁ Θεοδόσιος Ζυγομαλᾶς ἐν Turcograecia τοῦ Mart. Crusii ἀναφέρει ὡς μαθητὰς τοῦ Ἐλεαβούλκου. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἄλλοτε.

1. Ὁ Ρουσάνος ἦτο χαρκτηῆρος ἐγωϊστικοῦ καὶ ἐριστικοῦ διὸ καὶ εἰς τὰς πολεμικὰς του γίνεται πολλάκις ἄδικος καὶ αὐθαίρετος. Τῆς αὐτῆς φύσεως εἶναι καὶ ἡ ἐπιστολὴ του «πρὸς τοὺς μοναχοὺς Σταυρονικήτα» καὶ ἡ πολεμικὴ του κατὰ τοῦ Ἰωαννικίου Καρτάνου. Διὰ τοῦτο ἀσύστατοι φαίνονται αἱ κατὰ τοῦ Ἰγνατίου κατηγορίαι του, εἰς τὰς ὁποίας συνετέλεσαν καὶ δισηρησθημένοι τινὲς κατὰ τοῦ Ἰγν. μοναχοί, ὡς μαρτυρεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Ρουσάνος: «ἤρξαντο μάχεσθαι μετὰ σοῦ», — ἀντιζηλία καὶ ἐλεγχοὶ ἄδικοι, τοὺς ὁποίους συναντᾷ πᾶς πρωτοστατῶν εἰς κίνησίν τινα καὶ μάλιστα εἰς στενὸν καὶ ἀμαθὲς περιβάλλον, ὡς ἦτο τότε. Περὶ τοῦ χαρκτηῆρος τοῦ Ρουσάνου πρβλ. καὶ τὸν κριτικώτατον χαρκτηρισμὸν τοῦ διδασκάλου μου κ. Κ. Ἀμάντου ἐνθ' ὄντωι, σ. 1065.

Ἐκ τῆς ἐπιθετικῆς ταύτης ἐπιστολῆς τοῦ Παχωμίου μανθάνομεν πρὸς τούτους ὅτι ὁ Ἰγν., ὁ ὁποῖος, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐγγράφων τοῦ Λειμῶνος, ἐξαιρετικὴν μέριμναν ἔλαβε διὰ τὴν συντήρησιν, διαβίωσιν καὶ ἀνεπίληπτον διαγωγὴν τῶν μοναστηρίων τῆς Μυρσινιωτίσσης, ἐφρόντισε καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ θρησκευτικὴν αὐτῶν ἐξύψωσιν· «δι' ἐκεῖνας (τὰς καλογραίας) ἐποίησες φροντιστήριον ἵνα σπουδάζωσιν εἰς γράμματα καὶ διδάσκωνται μουσικὴν» λέγει ὁ ἐπιστολογράφος». Δὲν μᾶς γνωρίζει ὁμως τὰς καθηγητορίας τῶν γραμματικῶν τούτων σπουδῶν καὶ τὰς διδασκαλίσας τῆς μουσικῆς. Ἀλλ' ἐκ τῆς διαθήκης τοῦ Ἰγνατίου μανθάνομεν ὅτι αἱ πρῶται τρόφιμοι τῆς Μυρσινιωτίσσης ἦσαν ἕξ καὶ ἕξ αὐτῶν αἱ δύο «Ροδίτισσες» καὶ μία «Πολίτισσα». Αὐταὶ θὰ προήρχοντο πιθανώτατα ἀπὸ διαλυθείσας ξένας μονὰς καὶ γίνονται αἱ πρῶται ἡγουμένισσαι, θὰ ἦσαν δὲ καὶ αἱ διδασκάλισσαι τῶν γραμμάτων καὶ τῆς μουσικῆς εἰς τὴν σχολὴν¹, τῆς ὁποίας τὸν προορισμὸν δὲν ἔχομεν λόγους νὰ περιορίσωμεν μόνον εἰς τὰς ὀλίγας μοναχάς². Περὶ τούτου θὰ εἶχομεν πληροφροῖας ἂν ἐσφύζοντο τὰ βιβλία καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς Μυρσινιωτίσσης. Πάντως δὲν ἀπο-

1. Ὁ πολυγράφος μεσαιωνολόγος κ. *Μ. Γεδεών* εἰς ἀνακοίνωσιν του ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν «Ἑλληνίδων ἐκπαιδεύσεις μετὰ τὴν ἄλωσιν» (Πρακτ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τομ. 5 (1930) σ. 332 κέξ.) θεωρεῖ τὴν σχολὴν ταύτην ἐκ τῶν πρώτων μετὰ τὴν ἄλωσιν παιδευτηρίων θηλέων, θέτει δὲ μετὰ πιθανότητος τὴν σύστασίν του μεταξὺ τῶν 1520—1530. Βεβαίως αὕτη ἐλειτούργησε μετὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς Μυρσινιωτίσσης; τῷ 1527. Διδασκαλίσσαι ὁμως ἐπὶ Τουρκοκρατίας, πλὴν ἐξαιρέσεών τινων μορφωμένων Ἑλληνίδων, πρέπει νὰ ζητήσωμεν περὶ τοὺς χρόνους τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Αἱ δὲ προσηγορίαι «Χριστοδόουλος τῆς Δασκάλας» (1797) καὶ «Εἰρήνη ἑξαδέλφη τῆς δασκάλας» (1724) περισσότερον μαρτυροῦν περὶ τῆς ἀπλοϊκότητος τῶν γραφόντων καὶ τῆς χηρείας τῶν γυναικῶν αὐτῶν ἢ περὶ τοῦ ἐπαγγέλματός των. Σύζυγοι ἀποθανόντων ἢ ξενητευμένων διδασκάλων ἔδωσαν τὰ χαρακτηριστικὰ ἐπωνύμια των εἰς τὰ τέκνα των καὶ εἰς τοὺς συγγενεῖς των. «Δασκάλες» λέγονται καὶ σήμερον αἱ γυναῖκες τῶν διδασκάλων. Εἰς ἐγγράφον τῆς μονῆς Λειμῶνος ἀναγινώσκω «καὶ ὁ κύρ Δούκας Ρεῖζης ὁ λεγόμενος τῆς Θεοδώρας», καὶ «Στρατῆς τῆς Μαγείρισσας» ὀνομάσθη καὶ εἶναι γνωστὸς εἰς τὴν πατρίδα μου Ἄργεγον τῆς Λέσβου, ὁ υἱὸς ξενητευμένου μαγείρου, τὸν ὁποῖον εἰς τὰ πατρικὰ καὶ οἰκιακὰ καθήκοντα ἀντικατέστησεν ἢ σύζυγός του καὶ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα, χωρὶς αὕτη νὰ ἔχη καμμίαν σχέσιν μὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μαγείρου.

2. Ὁ Ρουσόνοσ κατηγορεῖ ἀκόμη τὸν Ἰγνάτιον ὅτι ἔκτισε τὴν σχολὴν αὐτὴν ἀπὸ ἐξαιρετικὴν μέριμναν διὰ τὰς μοναχάς, ἐνῶ διὰ τοὺς μοναχοὺς καὶ τοὺς κοσμικοὺς δὲν λαμβάνει κανὲν μέτρον «καὶ ἔχει διηνεκὴ ἀνδράποδα». Ἄλλ' ἑλθισμόνησε, φαίνεται, τὴν ὄλην διαδικασίαν νὰ μείνῃ ὡς διδάσκαλος εἰς τὴν μονὴν, τὴν ὁποῖαν ὁ ἴδιος μᾶς ἀναφέρει ἀνωτέρω.

κλείεται να εφοίτων εις την σχολήν αὐτήν ἀπὸ τὰ πλησιόχωρα κοσμοκαί μαθητῆραι, αἱ ὁποῖαι ἐδιδάσκοντο καὶ οἰκιακὴν βιοτεχνίαν, ἢτοι ἐργόχειρα, πλεκτικὴν κλπ., διὰ τὰ ὁποῖα φημίξεται καὶ σήμερον ἡ Μονή, καὶ θὰ ἐλάμβανον στοιχειώδη μόρφωσιν καὶ θρησκευτικὴν παιδείαν. Αὗται πιθανώτατα καὶ θὰ παρέμενον ἐν τῇ μονῇ κατὰ τὸν χρόνον τῆς φοιτήσεώς των.

Εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Λειμῶνος μετὰ τὸν Ἰγνατίον (1527-1531), πρὶν γίνῃ μητροπολίτης, καὶ τὸν Παχώμιον Ρουσάνον, ὁ ὁποῖος ὠφέλησε πολὺ παρὰ τὸ ὀλίγον χρονικὸν διάστημα τῆς παραμονῆς του εἰς τὴν μονήν¹, ἐδίδαξεν ὁ Μεθόδιος, μέχρι τοῦ θανάτου του Ἰσως, (1576), παρ' ὅλους τοὺς περισπασμούς του διὰ τὴν προστασίαν τῶν μονῶν του καὶ τὴν διοίκησιν αὐτῶν. Ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ἐμορφώθησαν οἱ ἀντιγραφεῖς καὶ καλλιγράφοι, τῶν ὁποίων πολλὰ χειρόγραφα σώζονται ἐν τῇ μονῇ, καὶ πολλοὶ ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι εἰς ὅλην τὴν νῆσον ἐξυπηρέτησαν τὸν ἀγροτικὸν πλυθυσμὸν καὶ ἐδίδαξαν καὶ αὐτοὶ τὰ γράμματα «τοῦ νάρθηκος» καὶ τοῦ «Ψαλτηρίου».

Ἀπὸ τοὺς Λεσβίους ἀντιγραφεῖς καὶ καλλιγράφους, τοὺς ἐπιμελεῖς καὶ ὑπομονητικοὺς φύλακας τῆς πνευματικῆς παραδόσεως, οἱ ὁποῖοι ἤκμασαν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον καὶ ἀσφαλῶς ἐμορφώθησαν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Ἰγνατίου κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, γνωρίζομέν τινες ἀπὸ τὰς σημειώσεις των εἰς τὰ ὑπ' αὐτῶν καταλειφθέντα χειρόγραφα: τὸν Ἰωάσαφ Λέσβιον, τὸν Νικόλαον ὑπομνηματογράφον καὶ ἱερέα Μηθύμνης, τὸν Δανιὴλ ἱερομόναχον, τὸν Ἰάκωβον μοναχόν, τὸν Νεόφυτον ἱερέα καὶ μοναχόν τοῦ Λειμῶνος, τὸν Κορνῆλιον τὸν Λέσβιον κἀ.

Εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς σχολῆς ταύτης κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον τῆς λειτουργίας της καταλέγομεν καὶ τὸν Μυτιλήνης Παῖσιον (1590), ἐκ Παπτιανῶν τῆς Καλλονῆς, ὁ ὁποῖος ἀπεσύρθη καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ μονῇ τῆς μετανοίας καὶ τῆς παιδεύσεώς του, καὶ τὸν Μυτιλήνης Κωνσταντῖον τὸν ἐκ Βασιλικῶν τῆς Λέσβου (1611), ὁ ὁποῖος ἔκαμε μεγάλας ἀφιερώσεις εἰς τὴν μονήν.

Ἡ σχολὴ βεβαίως αὐτὴ θὰ ἐλειτούργησεν ὅπως δῆποτε καὶ κατὰ τοὺς δύο ἐπομένους αἰῶνας, ὅτε ἤρχισε νὰ μετριάζηται ὁ πρῶτος φανατισμὸς τοῦ κυριάρχου καὶ νὰ ἐξασθενίζηται ἐκ τῆς συνθηθείας ἡ κατα-

1. Ἀπὸ τῆς ἐν τῇ μονῇ διατριβῆς τοῦ Παχώμιου Ρουσάνου χρονολογοῦνται οἱ ὑπ' ἀρ. 12 κώδικες τοῦ Σκευοφυλακίου καὶ 193 τῆς Βιβλιοθήκης. Εἰς τοὺτους περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἀκολουθίαι εἰς ὄσιον Παχώμιον καὶ εἰς ἅγιον Βησσαρίωνα Λαρίσης, ποιηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἰδίου Παχώμιου. Πρβλ. *Α. Παπαδόπουλον—Κεραμεά*, ἐνθ' ἄνωτ, σ. 104 καὶ 181, καὶ *Νίκον Α. Βέην*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 257.

πίσεσι καὶ ἡ ἐπιβολή του. Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν σχολὴν ὀφείλεται ὅ,τι ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Λέσβος καὶ κατὰ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἔγινε συστηματικὴ ἀναδιοργάνωσις τῆς σχολῆς μὲ καλοὺς καὶ μορφωμένους διδασκάλους καὶ πρόγραμμα μαθημάτων ποικιλώτερον¹. Κατὰ τὰ τέλη δὲ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ μονὴ ἔκτισε δι' ἐξόδων της, παρὰ τὴν Καλλονὴν, ἀνωτέριαν σχολὴν, τὴν ἀτυχῆ «Λειμωνιάδα».

Λήγοντος τοῦ ἔτους 1555 ὁ Ἰγνάτιος παρητήθη τῆς λαχούσης αὐτῷ ἐπαρχίας² καὶ ἀπεσύρθη διὰ τὰ ἀναπαυθῆ εἰς τὴν πνευματικὴν του παροικίαν. Ἐκεῖ, κατὰ τὸν βιογράφον του, «πλεῖστα ἐδίδαξε τὰ πνευματικά του τέκνα». Αἱ μοναὶ εἶχον ἀρχίσει ὀπωσδήποτε νὰ ἐπιβάλλονται καὶ νὰ ἐκπληροῦν τὸν προορισμὸν του εἰς ἔργα φιλανθρωπίας καὶ κοινῆς ὠφελείας. Ἐπρόφθασε δὲ ὁ Ἰγνάτιος νὰ ἴδῃ τὸ ἔργον του μὲ ὑπερηφάνειαν καὶ ἱκανοποίησιν ὅταν ἀπέθνησκε τὸ 1566 (14 8βρίου)³.

1. Βλ. τοῦτο καὶ περὶ τῆς σχολῆς παρὰ *Ἐδαγγέλω Γ. Κλεομβρότου*, Ἡ ἐν Λέσβῳ ἱερὰ μονὴ Λειμῶνος, ἐν «Χριστιανικὸν Ἡμερολόγιον» Κωσταρίδου τόμ. Ε' (Ἀθ. 1929) σ. 226—234· πρβλ. καὶ *Φώτη Δήμου*, ἐνθ' ἄνωτ., (ὅπου ἀναγράφεται καὶ ἡ χρονολογία, ἣτις δὲν ἀναγράφεται πόθεν ἐλήφθη).

2. Πάντες οἱ ὀπωσδήποτε ἀσχοληθέντες μὲ τὸν βίον τοῦ Ἰγνατίου ἀσαφῶς ὁμιλοῦν περὶ τῆς παραιτήσεώς του ἢ φαίνονται νὰ τὴν ἀγνοοῦν. Ὁ βιογράφος τοῦ ὅμως Ἀθανάσιος ὁ ἐκ Ραιδεστοῦ ρητῶς ἀναφέρει ταύτην: «καταλαμβάνει τὰς ἱερὰς μονὰς ἐπεὶ προέγνω τὴν πρὸς Κύριον ἀποδημίαν καὶ πλεῖστα τὰ ἐν ἐκείναις πνευματικὰ τέκνα διδάξας». Ὡς ἔτος δὲ τῆς παραιτήσεώς του πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν τὸ 1555 λῆγον. Διότι τότε ὁ Ἰγνάτιος ἀφιέρωσεν ἅπασαν τὴν περιουσίαν εἰς τὴν μονὴν, ὡς καταφαίνεται ἐκ σαζομένων δύο χοτζετιῶν τῶν ἱεροδικαστῶν Μυτιλήνης καὶ Μολύβου μὲ χρονολογίαν ἀρχομένου Μουχαρέμ, 965 ἑγίρας, ἥτοι Ὀκτωβρίου 1555 (καὶ οὐχὶ Ἰανουαρίου 1557 ὡς μετατρέπεται ὑπὸ Κυρυδῶνῃ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 79) καὶ ἐν προστατευτικῷ ἐγγράφῳ τοῦ ἰδίου ἔτους ὅπου ὁ Ἰγνάτιος ὀνομάζεται «μοναχὸς τῆς μονῆς Λειμῶνος».

3. Μεγίστη σύγχυσις ἐπικρατεῖ περὶ τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου του. Ὁ Κεραμεὺς παραδέχεται ὡς τοιοῦτο τὸ 1568, ὁ δὲ Δράκος τὸ 1563 στηριζόμενος εἰς σιγγίλιον τῆς μονῆς Λειμῶνος ἐκδοθὲν τῷ 1578, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἀπέθανε πρὸ δεκαπενταετίας. Ἀμφότεροι ὅμως δὲν ἐγνώριζον τὰ κατόπιν μεταφρασθέντα τουρκικὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα εἶναι πειστικώτερα καὶ ἀκριβέστερα πάσης ἄλλης μαρτυρίας. Ταῦτα εἶναι χοτζέτιον τοῦ ἱεροδικαστοῦ Μυτιλήνης ἐπικυροῦντος δήλωσιν τοῦ Μεθοδίου Ἀγαλλιανοῦ, ὅτι δὲν ἔχει καμμίαν κληρονομικὴν ἀπαίτησιν ἀπὸ τὴν περιουσίαν τοῦ πατρὸς του, ὁ ὁποῖος «ζῶν ἐτι καὶ ἔχον καλῶς κατὰ τε τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα» ἀφιέρωσε ταύτην εἰς τὴν μονὴν καὶ ἀπόδειξις τοῦ Ναζίρη Μυτιλήνης ὅτι εἰσέπραξε τὰ τέλη τῆς κληρονομίας τοῦ ἀποβιώσαντος Ἰγνατίου. Ἀμφότερα

Μετά δεκαεννέα ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου του ἡ μονὴ τοῦ Λειμῶνος ἔγινε σταυροπηγιακὴ καὶ ἀπὸ ἀλλαγῆς ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὰς καθημερινὰς ἀνησυχίας τῶν Τούρκων καὶ τῶν ἐντοπίων ἀρχῶν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε πολὺ καὶ ὁ «καλογερικὸς» Σίλβ-στρος 'Αλεξανδρείας², ὅστις ἐπανειλημμένως ἐπεσκέφη τὴν νῆσον καὶ ἐβοήθησε μετὰ πατρικοῦ ἐνδιαφέροντος τὸν Μεθόδιον εἰς τὴν ὑπεράσπισιν καὶ τὴν διοργάνωσιν τῶν μονῶν. Οἱ δύο αὐτοὶ συνέταξαν καὶ τὸ κτηματολόγιον τῆς Μονῆς, χρησιμώτατον διὰ τὴν τοπογραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς περιφερείας.

Ὁ ἴδιος Σίλβεστρος κατὰ τὴν δευτέραν ἐπίσκεψίν του ἔκαμεν ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου τοῦ Ἰγνατίου καὶ εὑρεν αὐτὸ «ὡς καὶ μεμαρτύρητο ὑπὸ πάντων τίμιον» καὶ περιχαρὶς γεγονὸς εἰς τὰ αὐτοῦ καλῶςπραχθέντα καὶ σημανθέντα καὶ ἀνακομιδὴν ποιήσας οἰκειοχείρως εἰς τὸ ἑαυτοῦ τίμιον λείψανον εὑρον αὐτὸν μυροβλητοῦντα, ὡς καὶ τὰ ἔργα καὶ ὁ βίος ἐμαρτύρει». Ὁ αὐτὸς Σίλβεστρος, ὁ ὁποῖος ἀνεκήρυξε τὸν Ἰγνάτιον ὡς ἅγιον³, λόγον ποιεῖται περὶ τῆς ἐπιμελείας τοῦ Μεθοδίου ὅπως ἀκο-

τὰ ἔγγραφα φέρουν χρονολογίαν ἀρχομένου Μουχαρέμ, 974 ἡμέρας, ἧτοι 4 Οκτωβρίου 1563, ταύτην δὲ πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ἀκριβὲς ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Ἰγνατίου. Ἄλλως τε πρὸς ταύτην πλησιάζει καὶ ἡ ἐν ἐνθυμήσει μεταγενεστέρῃ τοῦ κώδικος 181 τῆς μονῆς Λειμῶνος «† ἔτει ζος' (1567) ἐκοιμήθη ὁ Μεθύμνης μητροπολίτης Ἰγνάτιος ὁ κτίτωρ του Λιμονος ἡ πατρὶς αὐτοῦ Μέθυμνα Καλλωνῆς ὀκτωμβρίου ιδ'».

3. Πρβλ. *Εὔστρ. Γ. Δράκου*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 23, ὅπου λέγεται ὅτι ἀμφότεραι αἱ μοναὶ ἦσαν σταυροπηγιακαὶ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς των.

4. Περὶ τούτου βλ. *Δωροθέου*, Χρονογράφος (ἔκδ. 1681) σ. 441—442: «οἱ δὲ ἄλλοι, καὶ μάλιστα ὁ Ἀλεξανδρείας, ἐνάρετοι καὶ νηστευταὶ καὶ πολλὰ καλογερικοί». Ὁ Σίλβεστρος, ὡς ἐλέχθη, ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ Θεοφάνους Ἐλεαβούλου, ἀναφέρεται δὲ ὡς doctus et clarus vir hodiernae Graeciae εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Στεφάνου Γεβλαχίου, τὸν δημοσιευθέντα εἰς τὴν «Turcograeciae» τοῦ *Μαρτ. Κρουσίου* (σ. 506—507). Πρβλ. πρὸς τούτους καὶ *Κ. Σάθα*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 144 καὶ 234—235, *Γ. Μαζαράκη*, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Ἀθήναις ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀλεξάνδρεια 1920, σ. 102—100.

3. Ἐορτάζεται τὴν ιδ' Ὀκτωβρίου. Ὑπὸ τῶν συναξαριστῶν Νικοδήμου, Δουκάκη κλπ. δὲν ἀναφέρεται. Τὴν ἀκολουθίαν καὶ τὸ ἐγκώμιόν του ἐποίησεν ὁ μνημονευθεὶς Ἀθανάσιος Ραιδεστινὸς τῷ 1784, ἐξέδωκε δὲ ὁ Χρῦσανθος Ἱερομόναχος ἐξ Ἀγιάσσου, δαπάναις Χ' Γεωργίου Καλπάκογλου ἐξ Ἀγίας Παρασκευῆς, ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ 1805 (εἰς 40ν. σ. 46). Ἐν αὐτῇ ὁ ἐκδότης παρέλειψε τὸν ἀνωτέρω μνημονευθέντα βίον καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἔθεσε τὸ ἐγκώμιον. Ὁ ἐκδότης ἐν τῷ προλόγῳ ἀναφέρει ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη ἀκολουθία. Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. ὅμως 194 κώδικι τῆς μονῆς Λειμῶνος ὑπάρχει προγενεστέρα ἀκολουθία γραφείσα τῷ 1757 ὑπὸ Πωλὶ ἡ Ἱερομόναχου «Μτυλληναίου τῆς Μπούρας». Ὡσαύτως ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 10 κώδικι τοῦ ἀρχείου τῆς αὐτῆς μονῆς, γραφέντι ὑπὸ Σεραφεῖμ ἀντιγραφῆς τῷ 1696, περιέχεται

λουθήσῃ τὸν δρόμον τοῦ πατρὸς του καὶ ἐκτελέσῃ τὰς τελευταίας θελήσεις καὶ παραγγελίας του: «ἰδὼν δὲ αὐτῶν ἀμφοτέρων τὴν κοινωνίαν ἠγάσθη τὰ μέγιστα, εἰς ἃ ὁ πατὴρ διέθετο καὶ ὁ υἱὸς ἐπεκύρωσε». Ὁ Μεθόδιος ἠγωνίσθη πραγματικῶς διὰ νὰ ἐμπεδώσῃ καὶ προαγάγῃ τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς του.

Ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος Ἀγαλλιανός κατέχει σπουδαιοτάτην θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τῇ παιδείᾳ τῆς Τουρκοκρατουμένης Λέσβου. Οἱ χρόνοι τῆς ἀκμῆς του ἦσαν χρυσιμώτατοι διὰ τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου, — συντελεῖτο ἡ ἀποκατάστασις τῶν νέων κυριάρχωντης. Ὁ πληθυσμὸς αὐτὸς ἐταλαιπωρήθη καὶ εἶχεν ἀπαθλιωθῆ κυριολεκτικῶς. Εἶχεν ὀλιγοστεύσει ἀκόμη πολὺ ἀπὸ τὰς μετοικήσεις, τὰς σφαγὰς, τὰς ἐπιδημίας καὶ τὰς μεταναστεύσεις. Μὲ ἀπαίσιμα μέσα ἐπεδίωξεν ὁ κατακτητὴς τὴν ἐπιβολὴν του εἰς τοὺς ὑποδουλωθέντας. Οὗτοι εἶχον ἐγκαταλειφθῆ καὶ ὑπ' ἐκείνων, παρὰ τῶν ὁποίων ἀνέμενον τὴν ψυχικὴν ἐνθάρρουνσιν καὶ τὴν καθοδήγησιν. Καὶ ὅμως ἀπλητεῖτο ἰσχυρὰ συνειδήσις καὶ πολλὰ ψυχικὰ ἐφόδια διὰ νὰ ἐμμένουν εἰς τὴν πίστιν καὶ τὸν ἐθνισμὸν των οἱ ταιλωρημένοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἔβλεπον νὰ ἀρπάζωνται τὰ τέκνα των καὶ αἱ μικραὶ περιουσίαι των καὶ νὰ θανατώνωνται ἀπὸ τοὺς

ἀκολουθία τοῦ ἁγίου, ἥτις εἶναι διάφορος τῆς τοῦ Ραιδεστηνοῦ καὶ ἐξεδόθη ἐν Σμύρνῃ (ἄ. ἡ.). Περὶ ἄλλων ἀντιγράφων ἀκολουθίας βλ. **Α. Παπαδόπουλον**—**Κεραμέα** σ 104, ἀρ. 192 καὶ σ 105, ἀρ. 194. Ἡ ἀκολουθία τοῦ Ραιδεστηνοῦ μὲ τὸ ἐγκώμιον ἐπιανεξεδόθη ὑπὸ **Στ. Καρυδῶνη**, ἐνθ' ἄνωτ., Β'. — Αἱ σφζόμεναι τέσσαρες εἰκόνες τοῦ ἁγίου εἶναι διάφοροι ἀλλήλων. Τούτων ἀρχαιότερα εἶναι ἡ ἐν τῷ ναῷ τῆς μονῆς κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς εἰσόδου.

Ὁ μνημονευθεὶς **Ἀθανάσιος ὁ ἐκ Ραιδεστοῦ** ἦτο γραμματεὺς τοῦ Μηθύμνης Διονυσίου (1770—1801), ἄγνωστον μέχρι πότε. Εἶχε σπανίαν μόρφωσιν καὶ ἦτο ἐντριβέστατος εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν, προσωνομάζετο δὲ «**λογιώτατος**». Πλὴν τῆς ρηθείσης ἀκολουθίας κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του ἐν Μηθύμνῃ ἐποίησε καὶ τὰς ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου τῆς ἐν Καλλονῇ μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν Ταξαρχῶν τοῦ Μανδαμάδου. Ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς του καὶ ἡ σπανία μόρφωσίς του μὲ προτρέπον νὰ τὸν ταυτίσω μὲ τὸν Ἀθανάσιον τὸν ἐκ Ραιδεστοῦ, Μητροπολίτην Ἀθηνῶν, περὶ οὗ βλ. **Ἀθ. Κομν.** **Υψηλάντου**, **Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν**, Κωνσταντ. 1870 σ. 638 καὶ 651, **Ἐπαμ. Σταματιάδου** **Οἱ Καταλάνοι ἐν τῇ Ἀνατολῇ**, Ἀθῆναι 1869 (ἐν ἐπιμέτρῳ), **Ματθ. Παρανίκα** **Περὶ πινων λογίων ἐκ Ραιδεστοῦ**, Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος Κωνσταντ. τομ. 10ος (1875) σ. 67 κέξ. (ἐνθα καὶ ἀνέκδοτος λόγος του), **Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου** **Ἡ Ἐκκλησία Ἀθηνῶν**, Ἀθῆναι 1928, σ 72 καὶ 74. Ποβλ. καὶ **Δημ. Γρ. Καμπούρογλου**, **Πίναξ γνωστῶν ἐπισκόπων κλπ. Ἀθηνῶν**, Ἀθ. 1896, (εἰς φ.).

φανατικούς και αυθαιρέτους κυριάρχους των. Είναι θαῦμα πῶς διεσώθη τόσος πληθυσμός, ὁ ὁποῖος ἤδη πολὺ ἐνωρίς, ὅταν ἐφθασεν ὁ Ρουσάνος εἰς τὴν μονὴν Λειμῶνος, ἔτρεξεν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς νήσου διὰ νὰ μορφώσῃ τὰ τέκνα του. Καὶ περισσότερος εἶναι ὁ θανασμὸς μας διὰ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον μοναχὸν τοῦ Λειμῶνος, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐσκέφθη καὶ ἐτόλμησε νὰ κτίσῃ αὐτὰς τὰς μονὰς, αἱ ὁποῖαι ἀπέβησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κέντρα πνευματικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀκτινοβολίας εἰς ὅλην τὴν νῆσον.

Ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος μόνος του ἐμορφώθη καὶ ἀνέλαβε μὲ τὸ περισσευμα τῆς καρδίας καὶ τῆς εὐσεβείας του, τὸ ὁποῖον εἶδομεν νὰ ἐκχύνη καὶ εἰς στίχους, νὰ διδάξῃ ἐν τῇ μονῇ του τὴν ταλαίπωρον γενεάν τῶν χρόνων του καὶ νὰ τῇ δώσῃ ἀπλὴν ἰδέαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, — τὴν παράδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Τί ἄλλο ἠδύνατο νὰ γίνῃ τότε; Ὁ υἱὸς του Μεθόδιος ἀρχίζει τὴν διαθήκην του μὲ τὴν εἰκόνα τῆς ἐποχῆς του: «Ὁ φέρων καὶ ὁ καιρὸς ἔφερε τὰ πράγματα ὡσὰν ἦλθαν καὶ ὡσὰν τὰ βλέπομεν, ἀπερ οὐκ εἰσὶ θαυμασὰ δι' οὗ ἦσαν ἐκπαλα». Τὴν σχολὴν ταύτην ἐλάμπρυνεν εἰς ἐκ τῶν μεγαλειτέρων λόγιων τῆς τυφλῆς ἐκείνης ἐποχῆς καὶ ἐν αὐτῇ ἐμορφώθησαν οἱ πρῶτοι κληρικοί, διδάσκαλοι τοῦ νιόθηκος καὶ ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐξυπηρέτησαν ὅλην τὴν νῆσον. Αἱ μοναὶ τοῦ Λειμῶνος ἀπέβησαν ἐστίαί, εἰς τὰς ὁποίας κατέφυγε καὶ συνεκεντρώθη ἡ ἐθνικὴ καὶ θρησκευτικὴ ζωὴ τῆς νήσου κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν' καὶ ἀπὸ αὐτὰς προῆλθεν ὅτι ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Λέσβος κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην. Ἐδίδαξε καὶ ἠγωνίσθη ὁ ἰδρυτὴς τῶν μονῶν αὐτῶν καὶ ὡς μητροπολίτης καὶ μὲ τὰ προνόμια καὶ τὴν οικονομικὴν ζωτικότητα τῆς μονῆς του ἐξυπηρέτησεν εἰς ὅλα τὰ πεδία τὴν ἐπαρχίαν του. Μὲ ἰσοζήλους συνεχιστὰς αἱ μοναὶ του θὰ ἐφαίνοντο χωρὶς ἀμφιβολίαν ὠφελιμώτεραι' ἀλλὰ καὶ ἄλλως δὲν ἀπέβησαν μικραὶ αἱ ὑπηρεσίαι των.

Ὁ σπάνιος μοναστὴς τοῦ Λειμῶνος ἀνήκει εἰς τοὺς ἀφανεῖς ἐπίκουρους ρασοφόρους τῆς δουλείας, οἱ ὁποῖοι συνεμερίσθησαν τὴν σκληρὰν περιπέτειαν τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ πλησίον του διεφύλαξαν ἀθορόβως ὅτι, οἱ κατοπινὲς χρόνοι τῆς ἐμπορικῆς καὶ οικονομικῆς ἀναπτύξεώς του, εὖρον διὰ νὰ ἀναμορφώσουν. Ἡ ἐκκλησία καὶ ὁ λαὸς τῆς νήσου τὸν ἐτίμησεν ὡς ἅγιον. Ἡ ἱστορία μὲ ἰδιαιτέραν προσοτικὴν θὰ ἐκτιμήσῃ τὸ ἔργον του.

Γ. Μ. ΒΑΛΕΤΤΑΣ